

Výchovné metody a styly využívané v rodinné výchově

Ivona Blažková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ivona BLAŽKOVÁ**
Osobní číslo: **H118024**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Výchovné metody a styly využívané v rodinné výchově**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude vypracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vymezení výchovných stylů a metod,
- na význam výchovy v rodině,
- na potřeby dětí pro jejich zdravý psychický vývoj,
- na hledání příčin nesprávného chování dětí.

Součástí práce bude kvantitativní výzkum formou dotazníku zaměřený na zjišťování způsobů výchovy v rodinách.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Praha: Portál, 1996.

Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 1996.

Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994.

Řezáč, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998.

Singly, Francois de. Sociologie současné rodiny. Praha: Portál, 1999.

Vágnerová, M. Vývojová psychologie. Praha: Karolinum, 1997.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Renata Oralová

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ivona Blažková
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně *5. 3. 2013*
.....

[Podpis]
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

Abstrakt

Práce na téma „*Výchovné styly a metody využívané v rodinné výchově*“ se věnuje významu výchovy v rodině, různorodým výchovným stylům a metodám a jejich působením na vývoj osobnosti dítěte. Dále se zabývá zamyšlením nad různými výchovnými postupy a příčinami nesprávného chování dětí, tedy nad otázkou, proč vlastně děti zlobí.

Výchova v rodině je stále aktuální téma, které se týká nás všech a vyžaduje velkou zodpovědnost rodiče i vychovatele.

Klíčová slova

- rodina, rodiče, manželství, děti, výchova, styly, metody, způsoby, vývoj, chování

Abstract

The theme of the work Educational styles and methods used in family education follows connotation of the family education, various educational styles and methods and their influence on a child personality progress. The work concerns with different educational processes and reasons of the child misbehaviour and with the question why children are naughty in fact. Education in the family is an actual theme, which is related to all of us and it is a big responsibility for both parents and educators.

Keywords

- family, parents, marriage, children, education, styles, methods, processes, progress, behaviour

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Renatě Oralové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ivona Blažková

OBSAH:

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. Rodina.....	11
1.1. Význam výchovy v rodině.....	17
1.2. Neúplná rodina.....	19
2. Rodiče.....	22
2.1. Role matky a role otce.....	22
2.2. Postoje a chování rodičů ve vztahu k dětem.....	25
3. Dítě.....	28
3.1. Sourozenecké konstelace.....	30
3.2. Potřeby dětí pro jejich zdravý psychický vývoj.....	32
4. Výchova.....	34
4.1. Historie výchovného procesu.....	35
4.2. Výchovné styly a metody.....	36
5. Nevhodné výchovné styly.....	43
5.1. Vliv výchovných stylů na chování dítěte.....	44
5.2. Příčiny nesprávného chování dětí.....	45
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	47
6. Výchovné metody a styly využívané v rodinách při výchově dětí v praxi.....	48
6.1. Cíl výzkumu.....	48
6.2. Stanovení hypotéz.....	49
6.3. Dotazníková metoda.....	49
6.4. Výsledky výzkumu.....	50
6.5. Závěr výzkumného šetření.....	63
Závěr.....	70
Resumé.....	72
Seznam použité literatury.....	73
Seznam příloh.....	75

ÚVOD

Vybrala jsem si téma „*Výchovné metody a styly využívané v rodinné výchově*“ proto, že výchova dětí je téma, které je stále aktuální, týká se nás všech a otázka, jak správně vychovávat děti, se řeší neustále. Tento problém se týká i mě samotné, protože mám také děti, které vychovávám. Jsem nyní na mateřské dovolené a pečuji o 2 syny, sedmiletého, který navštěvuje 1. třídu, a ročního syna, kterým bych chtěla být správnou a zodpovědnou matkou.

Studiem odborné literatury k bakalářské práci jsem chtěla prohloubit své znalosti o výchově a získat nové poznatky o tom, jak porozumět svým dětem a jak je správně vychovávat.

Tvář rodiny, způsoby jejího fungování se mění, ale některé základní body rodinného života zůstávají i v dnešní době stále stejné. I přes mnohé nepříliš optimistické předpovědi o klesající soudržnosti dnešní rodiny, o hrozbách, které plynou z volnosti manželských vztahů a narůstajícího počtu rozvodů, zůstává rodina stále nejvýznamnějším opěrným bodem člověka.

Neexistuje univerzální výchovný postup, který by zaručoval naprosto správnou výchovu, protože každý rodič i dítě jsou individuální osobnosti a to, co platí na jednoho, na druhého platit vůbec nemusí. Zaručený recept na správnou výchovu nenajdeme, ale přesto existují doporučení, jaké výchovné postupy jsou vhodné a kterých chyb by se měli rodiče vyvarovat. Psychika dítěte je velmi zranitelná a citlivá, proto chyby, kterých se rodiče dopustí, mohou ovlivnit budoucí život dítěte a mohou se promítnout i ve výchově jeho vlastních dětí.

Tato práce je určena pro všechny, kteří vychovávají děti v rodině, ať již pro rodiče, prarodiče či jiné příbuzné, kteří se na výchově dětí v rodině podílí a chtějí se dozvědět více o výchově dětí, o tom, jak mohou výchovné postupy dítě ovlivnit pozitivně nebo negativně. Získáním co nejvíce informací o výchově dětí lze předejít mnohým problémům, které mohou uškodit psychice dítěte v jeho dalším vývoji až do dospělosti.

Cílem teoretické části této práce je zamyšlení se nad otázkou, v čem je výchova v rodině nenahraditelná, jaké výchovné styly a metody je vhodné používat a kterých je naopak vhodné se vyvarovat, protože mohou na dítě působit negativně.

Cílem praktické části bylo zjistit mezigenerační rozdíly způsobu výchovy dotazovaných respondentů, jakým způsobem byli vychováni svými rodiči, jaké styly a metody sami uplatňují při výchově svých dětí, co dělají stejně jako jejich rodiče a čeho se naopak snaží vyvarovat.

Téma této bakalářské práce **souvisí se sociální pedagogikou** právě jejím zaměřením na výchovný proces dětí v rodině. Sociální pedagogika je spojována se sociální pomocí specifickým kategoriím obyvatel, především dětem a mládeži. Přispívá k rozvoji osobnosti ve výchovně-vzdělávacím procesu v rodině, ve škole, ve volném čase. Pomáhá rodině řešit krizové situace a předcházet vzniku dysfunkčních rodin. V sociální pedagogice je důležitá také komunikace, a to jak v rodině, tak při výchově dětí.

V bakalářské práci jsou popsány správné a nesprávné výchovné postupy a jejich působení na vývoj osobnosti dítěte, a tím se toto téma prolíná právě se sociální pedagogikou.

Pokud rodina neplní řádně své funkce a výchovné postupy selhávají, je zde právě sociální pedagogika, která má za úkol těmto rodinám najít cestu k tomu, aby se staly rodinami plně funkčními.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina

„Rodina by měla být pro dítě i ostatní její členy „ostrovem bezpečí“ ve chvílích radosti i v době životních krizí, nemocí, stresů a konfliktů. Měla by poskytnout prostor pro seberealizaci všech svých členů a pro řešení případných rodinných kolizí.“¹

Rodina prochází v současné době mnohými změnami. **Přestává plnit své původní funkce.** Některé funkce, které dříve vykonávala, dnes plní jiné instituce. Jednotliví členové se v pracovním týdnu stravují mimo domov, děti tráví většinu času v předškolních a školských zařízeních a nebo v různých zájmových kroužcích.

Vývoj rodiny od patriarchální, autokratické, kdy v rodině vládl přísný otec a ostatní členové byli podřízeni, postupuje k dnešní demokratické rodině, která je založena na rovnoprávném postavení svých členů. Za nejdůležitější v takové rodině jsou považovány osobní vztahy mezi jejími členy, vzájemné porozumění, důvěra, pomoc.

Podle **Matouška** poskytuje rodina všem jejím členům **domov**. A právě zde se může člověk uvolnit a chovat se přirozeně, otevřeně. Její členové si mohou vzájemně důvěřovat, sdělovat trápení, ale i radosti, které prožívají.²

Čábalová uvádí tuto definici rodiny: *„Rodina je primární, neformální, malou sociální skupinou, ale je také základní jednotkou lidské společnosti.“³*

V rodině jsou dítěti předávány kulturní a společenské hodnoty a normy sociálního chování.⁴

V jaké rodině se dítě narodí, to ovlivní celý jeho budoucí vývoj. Jak se členové rodiny k sobě chovají, jaké mají názory a postoje, dítě vnímá jako to, co je správné, i když tomu tak vždy nemusí být. Je to pro něj jakási norma společenského chování.

„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Formuje jeho osobní vývoj i postoj ke všem dalším skupinám.“⁵

Rodina by měla být místem, kde je nám spolu dobře, kde jsou lidé, kterým můžeme důvěřovat a můžeme se na ně spolehnout v jakékoliv situaci.

„Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu.“⁶

¹ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 202.

² Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 11.

³ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 197.

⁴ Tamtéž, s. 197.

⁵ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 10.

⁶ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 17.

Rodina je pro člověka domov, bezpečí, místo, kam se rádi vracíme, kde je nám spolu dobře, kde se můžeme uvolnit. A zde vyvstává otázka, když je rodina tak úžasné místo, tak proč se lidé v dnešní době nehrnou do toho, aby založili svoji vlastní rodinu? Důvody mohou být různé. Může to být strach z velké zodpovědnosti, kdy se lidé necítí na to, aby sami vychovávali své děti, nedostatek finančních prostředků, které jim neumožňují pořízení vlastního bydlení, někdo dává přednost vlastní kariéře před rodinou, a tím založení rodiny odkládá na pozdější neurčitou dobu, někteří nemohou najít vhodného partnera. Vývoj sňatečnosti v ČR od roku 1950 do roku 2010 je znázorněn v grafu Českého statistického úřadu v příloze č. 3.

Mnohé lidi také odrazují dnešní pesimistické, ale bohužel reálné statistiky, že se každé druhé manželství rozvádí. Proto přibývá i mnoho rodin, kdy spolu partneři žijí bez uzavření manželství, aby se nemuseli rozvádět, pokud by jejich manželský svazek nebyl funkční, ale mohli se jen jednodušeji rozejít. Vývoj rozvodovosti v ČR od roku 1950 do roku 2010 je znázorněn v grafu Českého statistického úřadu v příloze č. 2.

Za **základ rodiny** je ale **považován i svazek muže a ženy, kteří neuzavřeli manželství**. Podle strassburské judikatury je nutné také tento svazek chránit jako rodinu a garantovat právo na respektování soukromého a rodinného života i rodině bez uzavření manželského sňatku.⁷

Podle **Matouška** se rodina ve vyspělých zemích v dnešní době vyznačuje těmito **znaky**:

- snaha odkládat sňatky a rození dětí
- snaha zakládat rodiny bez sňatku
- rostoucí rozvodovost
- snižování zájmu uzavřít po rozvodu další sňatek a mít další děti
- snaha o menší počet dětí nebo nemít žádné děti
- prodlužování doby společného soužití rodičů a dětí⁸

I přes rozdíly, které se v rodinách objevují, má většina rodin tyto **společné body**: sňatek, narození dítěte, jeho předškolní věk, školní věk nejmladšího dítěte a odchod dětí z domova.⁹

⁷ Muselíková, M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti. Brno: IMS, 2006, s. 141.

⁸ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 24.

⁹ Maříková, H. Proměny současné české rodiny. Praha: Sociol. nakl., 2000, 1. vydání, s. 67.

Podle **Řezáče** existují tyto **typy rodin**:

- „rodina výchozí (do které se jedinec narodil)
- rodina zakládaná (rodina, kterou „od počátku“ vytváří)
- rodina jako model obsažený v tradici, v kultuře, v společnosti.“¹⁰

Podle **Čábalové** se rodina člení takto:

- „základní
- nukleární (děti a rodiče, rodič)
- velká, vícegenerační rodina (děti, rodiče, rodič a prarodiče, prarodič)“¹¹

Nukleární rodina se dále dělí na rodinu:

- orientační (původní)
- reprodukční (rodina, kterou jedinec sám založí)¹²

Nukleární rodina (úplná rodina tvořená otcem, matkou a dětmi) tvoří ve skutečnosti jen **třetinu všech rodin a pětinu všech domácností**. Ostatní lidé žijí buď úplně sami, nebo sami vychovávají děti, nebo žije více generací pohromadě.¹³

Podle funkčnosti se rodina člení na rodinu:

- funkční – plní všechny své funkce
- dysfunkční – některé funkce neplní, ale rodina tím není podstatně ohrožena
- nefunkční (afunkční) – je podstatně narušen chod rodiny a výchova dětí¹⁴

Ve **funkční rodině** je dětem poskytováno zázemí, jsou respektovány potřeby jejích členů. Jsou rozvíjeny sociální dovednosti dítěte, komunikace a taková rodina poskytuje dítěti sociální oporu.¹⁵

Pokud dítě vyrůstá ve funkční rodině, má do svého života dobrý základ, který může předávat dál, až bude v dospělosti vychovávat své děti.

Problémem ale je, pokud dítě vyrůstá v **nefunkční rodině**.

¹⁰ Řezáč, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, s. 193.

¹¹ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 199.

¹² Tamtéž, s. 201.

¹³ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 38.

¹⁴ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 199.

¹⁵ Tamtéž, s. 197.

Děti, které vyrůstají v nezdravém rodinném prostředí, mívají následky, které se podepíší také na jejich zdravotním stavu.¹⁶

„Přibývá smyslových a ortopedických vad, dětí a mladých lidí astmatických, alergických, zvyšuje se kazivost zubů atd. Další důsledky, neméně závažné, lze spatřovat v psychickém stavu. Dochází často k traumatizaci, neurotizaci, frustracím.“¹⁷

Rozdíly mezi rodinou tradiční (do 50. let 20. stol.), moderní (50. – 80. léta 20. stol.) a postmoderní (od 80. let 20. stol.)

Rodina se začala výrazně měnit ve svých základech **od konce první světové války** v západoevropských zemích a změny se začaly nejvíce projevovat od druhé poloviny dvacátého století.

Konec druhé světové války přinesl vlnu porodů – rodily se děti, jejichž narození bylo odkládáno za války. Došlo k tomu, co se nazývalo tzv. „*poválečný baby boom*“. Lidé, kteří byli otřesení z války a nejistoty, toužili po rodinném krbu. Poměrně brzy po válce se začaly zlepšovat i hospodářské poměry. Lidé si začali kupovat auta, stavět rodinné domy.

Doposud společností odsuzovaný předmanželský sex se stal společensky přijatelným. Lidé začali rozhodovat o plození dětí, protože byla vyvinuta antikoncepce a stala se masově dostupnou.

Počátkem 70. let se zvýšil počet nemanželských dětí. Čtvrtina až polovina dětí se rodila mimo manželství. Začal narůstat počet bezdětných párů a porodnost se celkově snížila.

V tradiční rodině byla péče o děti pro ženu celoživotním úkolem, který ji naplňoval.

V moderní rodině přestává ženy tato role naplňovat a začínají od konce 50. let pracovat jako muži a o děti pečují jen krátkou dobu.

Další změny nastaly ve volbě partnera. Ještě za časů našich prababiček bývalo základním kritériem pro vytvoření manželského páru – a tím budoucí rodiny – ekonomické zajištění. Provdát se či oženit z lásky se poštěstilo zřídkakdy. Partnera dětem vybírali jejich rodiče podle majetku a kulturního postavení. V moderní rodině nastala svoboda při výběru partnera.

¹⁶ Kraus, B. Poláčková, V. a kol. Člověk-prostředí-výchova, K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, s. 112.

¹⁷ Tamtéž, s. 112.

V oblasti manželství také nastaly velké změny. Dříve se uzavíraly jen církevní sňatky a manželství bylo považováno za doživotní instituci.¹⁸

„Česká rodina se po mnoho staletí utvářela a trvala jako katolická rodina.“¹⁹

V moderní rodině se manželství stalo institucí, která mohla vzniknout na základě občanské smlouvy a také se mohla zrušit rozvodem. V partnerských vztazích hraje velkou roli sexuální přitažlivost, která je jedním z faktorů ovlivňujících zvýšený počet rozvodů a opakovaných manželství.

Rodina přestala být nezastupitelná. Řadu funkcí, které dříve vykonávala tradiční rodina, převzaly organizace jako škola, masmédiá, lékaři, nemocnice, sociální zařízení pro staré a postižené.²⁰

„Rodině zůstal konzum, zábava a citové bezpečí, z čehož jen v posledním je ještě nenahraditelná.“²¹

V tradiční rodině se rodilo hodně dětí, jejichž vysoký počet se snižoval vysokou úmrtností. Děti často umíraly, patnáctého roku věku se dožila asi jen polovina z nich. Dospělí jedinci často umírali již ve středním věku. Lidé se rozváděli méně už z toho důvodu, že byla vysoká úmrtnost. Vdovy a vdovci si brzy nacházeli nové partnery, protože sami by početnou domácnost a hospodářství těžce zvládali. Tradiční rodina byla typická tím, že žilo více generací pohromadě.²²

S vývojem rodiny je postupně prosazováno soukromí rodiny, tedy rodina, která je bez služebnictva, přátel. Lidé chtějí být jen sami se členy své rodiny.²³

V postmoderní rodině přestávají být rodiče pro novou generaci jediným vzorem.

V pol. 20. stol. vznikají výrazné odlišnosti v domácnostech mladých párů. Vznikají **jiné typy domácností** než doposud. Nesezdaná soužití, soužití homosexuálů a rodiny lesbiček, které vychovávají adoptované děti.²⁴

Rozvíjí se **soužití mimo manželství**. Lidé se často rozhodnou vstoupit do manželství až tehdy, když chtějí mít dítě. Mladí touží po velké romantické lásce a po jejím vychladnutí využijí první příležitosti zamilovat se do někoho jiného a hned se chtějí rozvést, protože věří, že v nové lásce najdou štěstí.²⁵

¹⁸ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociol. nakl., 2008, 2. vydání, s. 21-23.

¹⁹ Možný, I. Moderní rodina mýty a skutečnosti. Brno: Blok, 1990, 1. vydání, s. 63.

²⁰ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociol. nakl., 2008, 2. vydání, s. 22.

²¹ Tamtéž, s. 22.

²² Tamtéž, s. 10.

²³ Singly, Francois de. Sociologie současné rodiny. Přel.: S. Štech, L. Šašková. Praha: Portál, 1999, 1. vydání, s. 23.

²⁴ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociol. nakl., 2008, 2. vydání, s. 24.

²⁵ Singly, Francois de. Sociologie současné rodiny. Přel.: S. Štech, L. Šašková. Praha: Portál, 1999, 1. vydání, s. 90.

Ženy již nejsou na mužích finančně závislé jako dřív, protože jsou samy výdělečně činné, a to jim dává jistou svobodu. Je pro ně jednodušší se případně rozvést, pokud nejsou v manželství spokojeny, než kdyby byly pouze v domácnosti.²⁶

Pro současnost je **typická čtyřčlenná rodina**, která žije samostatně až do odchodu dětí z domova nebo do rozvodu manželského páru.²⁷

Mladí lidé **odkládají sňatek a rodičovství**, protože se jim dnes nabízejí možnosti, které dříve nebyly. Mohou cestovat, podnikat, vzdělávat se i v pozdějším věku na středních nebo vysokých školách.

Mladí manželé si zachovávají **odstup od svých rodičů**. Pokud pomáhají dnes rodiče svým dětem, mladé páry s tím souhlasí, ale jen v jisté míře, aby jim rodiče nezasahovali přespříliš do jejich života a výchovy jejich dětí.

Žít samostatně je ideálem každého mladého manželského páru, ale náročná finanční situace to každému mnohdy bohužel nedovolí. Vztít si vysokou hypotéku, kterou budou manželé splácet téměř do důchodu, je velkým závazkem zvláště v dnešní nejisté době, kdy může kdokoliv přijít náhle o zaměstnání. Mladí lidé, kteří mají zaměstnání a s rodiči bydlet nechtějí nebo nemohou, si přesto i v dnešní nejisté době tuto náročnou hypotéku vyřídí a postaví si nový dům nebo koupí dům či byt, jen aby mohli žít nerušeně sami.

Spousta mladých párů ale žije ve dvougeneračním domě s rodiči jednoho z partnerů, protože si netroufají vzít na sebe tak velký závazek nebo chtějí využít prostorného domu, který jejich rodiče dříve postavili a nyní by nezvládli sami platit stále zvyšující se náklady na bydlení.

Prognózy pro rodinu do budoucnosti

Existují **2 negativní prognózy**, jak bude vypadat rodina v budoucnosti:

- **První prognóza** říká, že členové rodiny budou usilovat jen o svůj blahobyt a vztahy v rodině budou mnohem slabší. Manželé budou mít vlastní individuální zájmy, budou mít rovnoprávné postavení. Manželství bude trvat jen krátkou dobu.
- **Druhá prognóza** předvídá, že klesne role muže v rodině. Ženy budou plodit děti bez mužů jen s pomocí zdravotnických institucí. Tím by nukleární rodina úplně zanikla.

²⁶ Singly, Francois de. Sociologie současné rodiny. Přel.: S. Štech, L. Šašková. Praha: Portál, 1999, 1. vydání, s. 105.

²⁷ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociol. nakl., 2008, 2. vydání, s. 10.

Podle **optimističtější prognózy** lidé potřebují mít děti a starat se o ně. Lidé nemohou být bez komunikace, bez okruhu lidí, na které se mohou spolehnout, bez domova. Lidé budou spíše vyžadovat, aby stát rodiny podporoval, a ne za ně přebíral jejich role.²⁸

Ať jsou již prognózy pro rodinu jakékoliv, představa o založení vlastní rodiny a výchova vlastních dětí je krásným snem, a nejen snem, ale i smyslem života většiny mladých lidí.

1.1 Význam výchovy v rodině

„Podstatným principem rodinného soužití je vzájemné obdarování radostí.“²⁹

V normální rodině je samozřejmostí, že se její jednotliví členové snaží dělat si navzájem radost. Rodiče se mazlí se svými dětmi, dávají jim dárky, dovádí s nimi, a to jen tak pro radost. Nečekají na to, až si to jejich děti zaslouží. Dělat jim radost jen proto, že je mají rádi, a když jsou šťastné děti, tak jsou šťastní i jejich rodiče.³⁰

Dítě je ovlivňováno rodiči pro jeho vlastní životní cestu. **Získává v rodině základní představy o hodnotách jako je práce, manželství a rodina.** Tyto hodnoty si dítě zpracovává a uchovává si jen ty, které vnímá jako pozitivní, a ty si ponechává až do konce svého života.³¹

Členové rodiny jsou učiteli, sice ne na profesionální úrovni, ale vzdělávání v rodině je pro dítě škola do života, kde vyučování neprobíhá jako ve škole, ale napodobováním, osobním vzorem, společnou činností, společným soužitím atd. Nejlepší metodou, jak se dítě může v rodině něco naučit, jsou společné rodinné rozhovory, kdy si rodina něco plánuje, a právě zde se děti nejvíce dozví o tom, jak to v životě skutečně chodí. Společně se pak mohou na něco těšit, dělat si starosti, snažit se něco společně udělat.³²

Aby se mohlo dítě správně vyvíjet ve zdravou osobnost, je důležité, **aby vyrůstalo ve stálém prostředí,** kde bude kladně přijímáno, tedy **v rodině.**³³

Rodina podporuje své členy hlavně **emočně.** V moderní rodině jsou důležité především vztahy.³⁴

²⁸ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 25.

²⁹ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 45.

³⁰ Tamtéž, s. 45.

³¹ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 10.

³² Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 36.

³³ Tamtéž, s. 16.

³⁴ Singly, Francois de. Sociologie současné rodiny. Přel.: Štech, L. Šašková. Praha: Portál, 1999, 1. vydání, s. 20.

A právě citová oblast je to, co nelze ničím a nikým jiným nahradit. Lidé potřebují pro svůj šťastný život lásku, pocit bezpečí a teplo domova a to jim nemůže dát žádná instituce, jen rodina.

Stálé a vřelé citové prostředí v rodině má velký význam nejen pro děti, ale i pro všechny její členy je důležité, aby se v rodině cítili dobře.

Pokud má jedinec bezpečné zázemí v rodině, může pak snáze navazovat sociální kontakty s jinými lidmi.³⁵

„Budování a udržování pozitivního rodinného klimatu je tak jedním z důležitých, avšak nelehkých úkolů rodiny.“³⁶

Výchova v rodině má velký význam pro dítě. Děti, které vyrůstaly v ústavech, které nikdy nepoznaly rodinnou výchovu, mají v dospělosti potíže v citové oblasti, je pro ně problém dávat lásku svému partnerovi, svým dětem.³⁷

Kolektivní výchova dětí v dětských domovech byla kritizována již v 60. letech. **Děti vychovávané v dětských domovech jsou ohroženy citovou deprivací.** Pro zdravý psychický vývoj dítěte je důležitý citový vztah mezi dítětem a rodičem.³⁸

Děti, které vyrůstají v kojeneckých ústavech a v dětských domovech, bývají opožděné ve vývoji řeči, protože jim chybí matka, která by s nimi komunikovala, chovala se k nim instinktivně tak, aby byly šťastné. V ústavech není dost možností, aby se k nim jedna stálá osoba mohla chovat jako matka. Těmto dětem chybí rodina a vlastní domov.³⁹

V ústavech bohužel není možné, aby vychovatelka k dětem přilnula tak jako jejich matka. Pro vychovatelku je to jen práce a není v jejích silách ani možnostech, aby dětem věnovala tolik času a lásky jako jejich matka.

Dítě potřebuje stálou osobu, která by zde byla pro něj ve dne, v noci. Vychovatelky v kojeneckých ústavech se střídají, a proto nemá dítě možnost, aby k ní citově přilnulo jako k matce.

Právě v této citové oblasti je rodina, a vždycky byla a věřím, že i nadále v budoucnosti bude, nenahraditelná. Pro děti, které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině je nejlepším řešením, aby se co nejdříve dostaly do adoptivní rodiny. Ale bohužel ne vždy se to podaří.

³⁵ Kraus, B. Poláčková, V. a kol. Člověk-prostředí-výchova, K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, s. 82.

³⁶ Tamtéž, s. 82.

³⁷ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 41.

³⁸ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 47.

³⁹ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 12.

1.2 Neúplná rodina

Rodiny s jedním rodičem jsou v **převážné většině matky**, které tvoří přibližně 90%, otcové, kteří sami vychovávají dítě nebo více dětí, tvoří asi 10%. V USA představuje neúplnou rodinu jedna ze čtyř rodin. Příčinami jsou rozvod, rozchod, ovdovění, adopce dítěte osamělou ženou nebo narození dítěte svobodné matce. Tento trend narůstá od počátku 60. let 20. stol., kdy se začal zvyšovat počet rozvodů, ale také narůstá počet svobodných matek.

Dříve byly svobodné matky odsuzovány společností. Svobodnými matkami se většinou stávaly velmi mladé dívky, protože často podcenily možnost otěhotnění.

V dnešní době se svobodnými matkami stávají většinou ženy středního věku kolem 35 let. Jsou to většinou úspěšné zaměstnané ženy, které touží po dítěti, ale nenašly doposud vhodného partnera, nebo jsou to ženy, které netouží po manželství, ale jen po dítěti. Děti starších svobodných matek jsou většinou plánované a chtěné.

Matky, které musí zůstat s dětmi nedobrovolně samy, musí bojovat s řadou problémů jako je zhoršená finanční situace, hledání zaměstnání, péče o domácnost, problémy s dětmi. Pokud jsou rozvedené, řeší navíc konflikty s bývalým manželem. Takové ženy pak mohou být často vyčerpané, trpět pocitem beznaděje nebo depresemi a tyto špatné nálady pak mohou zhoršit vztahy s jejich dětmi, protože své problémy přenáší na děti.⁴⁰

Osamělý otec s dítětem řeší jiné problémy než osamělá matka. Otec bývá lépe finančně zajištěn, takže většinou nemusí řešit finanční problémy, ale pokud se dříve nepodílel na domácích pracích a chodu domácnosti, tak řeší tyto problémy. Většinou mužům ale pomáhají alespoň zpočátku jejich rodiče.⁴¹

„Muži mají jiný styl rodičovství, ale není to styl lepší či horší. Děti se v péči milujícího otce mohou cítit stejně spokojeně jako v péči matky.“⁴²

Situace, kdy jeden rodič zůstane sám, je pro něj složitá, ale i za zhoršených podmínek se může osamělý rodič o dítě dobře postarat. Situace je pro něj jednodušší a lépe zvladatelná, pokud má podporu v blízkém okolí jako jsou rodiče, příbuzní a známí.⁴³

Děti se většinou vyrovnávají s tím, že žijí pouze s jedním rodičem, **během dvou až tří let**. Podle psychologů je pro dítě lepší žít v dobře fungující rodině, i když jen s jedním rodičem, než v rodině úplné, ale nefungující. Doposud není prokázáno, zda chybějící otec

⁴⁰ Sobotková, I. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001, 1. vydání, s. 128-132.

⁴¹ Tamtéž, s. 135-136.

⁴² Tamtéž, s. 135.

⁴³ Tamtéž, s. 130.

může negativně ovlivnit vývoj dítěte. To, že chybějící otec může zapříčinit poruchy chování dítěte, jsou jen úvahy, které doposud nebyly potvrzeny.⁴⁴

Matoušek zaujímá názor, že pokud vyrůstá **chlapec bez otce, chybí mu mužský vzor** a podle průzkumů jsou tito chlapci **méně nadaní**. **Dcera** také potřebuje ke svému správnému vývoji otce. Pokud vyrůstá bez otce, má sklony v dospělosti k tomu, že **muže bud' bez jakékoliv kritiky obdivuje, nebo o ně naopak nejeví vůbec zájem**.

Podle **Matouška** děti z neúplných rodin **vykazují ve škole horší výsledky**, i když jsou stejně inteligentní jako děti z úplných rodin. Děti svobodných matek jsou **více náchylnější k nemocem** než děti v úplných rodinách.⁴⁵

Pokud je otec v úplné rodině přítomen, ale na děti nemá čas, protože je neustále v zaměstnání, nebo o děti nejeví z jiných důvodů zájem a na výchově dětí se plně podílí jen matka, tak zde také není žádná záruka, že se děti budou správně vyvíjet.⁴⁶

Pro vývoj dítěte a pro vytváření jeho vlastní identity je samozřejmě mnohem lepší, pokud vyrůstá s oběma rodiči, protože pokud vyrůstá jen s jedním rodičem, získává vzor vztahu jen já a ty a chybí mu vnímání vztahu také mezi matkou a otcem. Ale pokud je prostředí v rodině příliš konfliktní, je pro dítě lepší žít jen s jedním rodičem, než aby si osvojilo špatný vzor rodiny.

Příliš velké množství lidí, kteří se účastní výchovy dítěte, jako např. v dětských domovech nebo v komunitách, také není pro vytváření vlastní identity vhodné. Dítě potřebuje stálost a jistotu ve vztazích.⁴⁷

Děti trpí rozvodem rodičů neméně než dospělí, proto by se měla dětem z rozvádějících se rodin poskytovat pomoc. U nás se tato pomoc uskutečňuje jen výjimečně. Děti jsou rozvodem rodičů zmatené, depresivní, mají pocity zavržení, jsou většinou na straně jen jednoho z rodičů.⁴⁸

Podle rozvodových statistik se v dnešní době **rozvádí každé druhé manželství**. Nejméně se rozvádí křesťanské rodiny.

Děti jsou po rozvodu ve většině případů předány do péče matek. Mnohdy i v takových případech, kdy by se otec o dítě postaral lépe.⁴⁹

Podle výzkumu, který měl zjistit psychické následky dětí rozvádějících se rodičů u všech rozvodů **v první polovině roku 1976 v Praze**, zjistila skupina pracovníků z léčebny

⁴⁴ Sobotková, I. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001, 1. vydání, s. 133.

⁴⁵ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 103.

⁴⁶ Sobotková, I. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001, 1. vydání, s. 133.

⁴⁷ Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 1996, s. 38.

⁴⁸ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 110.

⁴⁹ Tamtéž, s. 107-108.

v Bohnicích, že **nejhůře snášejí rozvod svých rodičů děti ve středním školním věku a také v tomto věku nejhůře snášejí děti nového matčina partnera.**⁵⁰

⁵⁰ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994, s. 61.

2. Rodiče

Rodiče jsou prvními lidmi, se kterými se dítě setkává a kterými je ovlivňováno. Můj učitel na střední škole často říkával, že rodič je pro dítě něco jako Bůh. Pokud se ho dítě na něco zeptá, měl by se mu snažit co nejlépe odpovědět, měl by být vždy připraven dítěti poradit v situaci, kdy neví, co má dělat. Měl by mu být vždy nablízku a dítě by mělo mít v rodiči jistotu, že tu pro něj vždycky bude, ať se děje, co se děje.

Rodičovská role je hodně zodpovědná. Pokud se někdo stane jednou rodičem, bere na sebe velkou zodpovědnost a měl by dělat všechno pro to, aby byl skutečně dobrým rodičem.

Rodičovství je úloha, která se nedá změnit. Není možné opravit jednou učiněné rozhodnutí, že se člověk stane rodičem. Dítě nemůžeme vrátit nebo jej vyměnit za jiné.⁵¹

Rodiče jsou pro dítě **vzorem**. Děti si podle vzoru svých rodičů utváří postoje k důležitým životním hodnotám jako je věrnost, obětavost, přátelství aj.⁵²

Zvláště chlapečci jsou ovlivněni svým otcem a berou ho jako svůj vzor. Pokud vyrůstá chlapec v rodině, kde je otec špatným vzorem, např. otec alkoholik, který bije jeho matku, může ho to ovlivnit natolik, že se bude v dospělosti stejně chovat ke své partnerce. Chování svého otce vnímá jako vzor, protože doma nic jiného nezažil.

Jakými se lidé stanou rodiči, na to mají vliv právě zkušenosti už z jejich dětství. Na rodičovství se člověk nepřipravuje až tehdy, kdy se skutečným rodičem stane, ale již v období svého dětství, kdy získává zkušenosti z vlastního domova.⁵³

„Děti, které prožily pěkné dětství a měly pěkný domov, s větší pravděpodobností vytvoří pěkný domov svým dětem, až přijde jejich čas.“⁵⁴

2.1 Role matky a role otce

„Matka je připravena pohotově pomoci, když se děje něco zlého a dítě ji volá. Matka je ale také pohotově k dispozici, když se dítěti chce dovádět, laškovat a provádět všelijak „lumpárny“. A je-li takto naladěn také otec, tím lépe.“⁵⁵

⁵¹ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociol. nakl., 2008, 2. vydání, s. 152.

⁵² Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 37.

⁵³ Tamtéž, s. 10.

⁵⁴ Tamtéž, s. 10.

V předškolním věku dítěte, asi od tří let, očekává dítě od každého ze svých rodičů něco jiného. Od matky očekává ochranu a větší intimitu a od otce nějakou činnost a zábavu. Dítě vnímá, že každý z jeho rodičů se chová k němu jinak, jinak s ním mluví, zajímají ho jiné věci. A pak vycítí, čím se zavděčí matce a čím otci. A to, jaký příklad dítěti rodiče v dětství dají, se pak na něm projeví v dospělosti, až bude samo rodičem.⁵⁶

Otec tráví doma většinou méně času, protože tráví spoustu času v zaměstnání. Více času tráví s dětmi matka, která se také více musí podílet na výchově dětí, a je právě na ní, jak se ve výchově rozhoduje, kdy dítě potrestá a kdy odmění. V dnešní době je ale velmi běžné, že i matky hodně pracují a mladí otcové se stále více podílejí na výchově dětí a na péči o domácnost.

Problémem dnešní doby je, když oba rodiče usilují především o kariéru a na děti jim už mnoho času nezbývá.

Role obou rodičů v rodině je velmi důležitá. Dítě potřebuje vzor obou rodičů. Pokud jsou v rodině jen osoby opačného pohlaví než dítě, může to vést později k problémům s vlastní identifikací a přijetím vlastní role.⁵⁷

Není pravdou, že dítě miluje za každou cenu jen svoji matku. „Dítě za „své“ rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají a mají je rádi.“⁵⁸

Role matky

„Matka zůstává matkou, i když děti v noci spí, když jsou ve škole nebo když ona sama je v zaměstnání či kdesi na rekreaci nebo v nemocnici.“⁵⁹

Mezi matkou a dítětem vzniká velmi **pevná citová vazba**. Vždyť právě matka je osobou, která je dítěti nejbližší už od samého početí. Dítě v ní přebývá po dobu těhotenství a už v prenatálním vývoji vnímá její tlukot srdce, její hlas. Dítě potřebuje stálou osobu, která o něj bude pečovat, poskytovat mu lásku a pocit bezpečí.

Dítě je v porovnání s jinými živočichy na matce velmi dlouho závislé.⁶⁰

⁵⁵ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 12-13.

⁵⁶ Tamtéž, s. 51-52.

⁵⁷ Kraus, B. Poláčková, V. a kol. Člověk-prostředí-výchova, K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, s. 81.

⁵⁸ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994, s. 16.

⁵⁹ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, s. 40.

⁶⁰ Možný, I. Moderní rodina mýty a skutečnosti. Brno: Blok, 1990, 1. vydání, s. 138.

Citový vztah dítěte k matce nebo jiné mateřsky pečující osobě se nejvíce začíná rozvíjet kolem **7. – 8. měsíce** života dítěte. V tomto období dítě projevuje svou nespokojenost, když matka od něj odejde nebo si ho nevšímá. Také se v tomto období začíná bát cizích lidí.⁶¹

V **prvním roce** života je pro dítě nejdůležitější matka. Čím je pak starší, začínají se jeho citové vazby rozšiřovat. **Kolem věku 2 let** se začíná utvářet jeho vztah k otci a jiným příbuzným osobám.⁶²

S matkou mívají děti většinou bližší vztahy než s otcem, protože podle výzkumů se matky většinou více zajímají o to, s kým se dítě kamarádí, co dělalo ve škole, jaké má zájmy atd.⁶³

Matky jsou k dětem ve většině případů citlivější a vnímavější, proto se jim děti více svěřují a prosí je častěji o radu nebo pomoc, a to i v dospělosti, když založí vlastní rodinu. Častěji se uchylují k matce než k otci a svěřují se jí se svými radostmi i starostmi.

Role otce

U mužů by se měl povzbuzovat zájem o děti. „*V jednom našem výzkumu se ostatně potvrdilo, že otcův zájem o malé dítě v kojeneckém věku je vydatnou prevencí rozvodu a podstatným činitelem rodinné soudržnosti.*“⁶⁴

Otec pro dítě představuje jakýsi **vzor mužské populace**. Měl by být dobrým vzorem. Tento mužský vzor je důležitý nejen pro chlapce, ale i pro dívky, aby mohly vedle tohoto mužského vzoru objevovat svou ženskost. Pro dítě je lepší, aby vyrůstalo ve vztahu tří osob, otce, matky a samo sebe, než ve vztahu pouze dvou osob, matky a sebe. Takhle si dítě utváří vztah k otci, k matce a ještě vnímá vztah mezi matkou a otcem. V takovém vztahu nejlépe objevuje samo sebe.⁶⁵

Otec ukazuje dítěti svou vlastní úlohu ve společnosti, že je důležité pracovat a plnit vysoké nároky, které od něj společnost vyžaduje, a tyto nároky bude také požadovat od dítěte v dospělosti.⁶⁶

⁶¹ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994, s. 14.

⁶² Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 1996, s. 37-38.

⁶³ Možný, I. Moderní rodina mýty a skutečnosti. Brno: Blok, 1990, 1. vydání, s. 107.

⁶⁴ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994, s. 13.

⁶⁵ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 50-51.

⁶⁶ Kraus, B. Poláček, V. a kol. Člověk-prostředí-výchova, K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001, s. 81.

2.2 Postoje a chování rodičů ve vztahu k dětem

„Jsme totiž těmi jedinými, kdo je znají důvěrně a vskutku od začátku. Zůstáváme jeho a ono naším, i když se naše cesty jakkoliv rozejdou.“⁶⁷

Rodičovské postoje se začínají utvářet již v dětství, a to ze zkušeností se svými rodiči. Na druhou stranu je ale také možné, že i děti, které vyrůstaly v dětských domovech, mohou být podle prokázaných studií dobrými rodiči, pokud v sobě najdou dost vnitřních sil a pomoci od lidí ze svého okolí.⁶⁸

Ve vztahu mezi rodiči a dětmi je velmi důležité, aby rodiče měli ke svým dětem **kladný postoj**. Je podstatné, aby své děti povzbuzovali, a právě tím, že se zaměří na úspěchy dítěte, vybudují v něm sebedůvěru a sebeúctu. Děti si pak více věří a nebojí se toho, že nebudou dokonalé. Rodiče by se neměli zaměřovat na to, co dětem nejde, ale na to, čeho si na svých dětech cení. Měli by mít pozitivní přístup ke svým dětem.⁶⁹

Podle **Matouška** rodiče **upřednostňují děti podle pohlaví**. Otcové věnují více pozornosti synům a matky dcerám.⁷⁰

Nežádoucí postoje a chování rodičů ve vztahu k dětem

- **Záporné očekávání** – pokud rodiče nevěří svým dětem, že zvládnou nějakou složitější situaci, dítě pak samo pochybuje o svých schopnostech a je nakonec opravdu neúspěšné.
- **Nerozumně vysoké cíle** – často se stává, že rodiče mají na své děti příliš vysoké požadavky, které nemohou splnit, a tato očekávání jsou nepřiměřená jejich věku a schopnostem.
- **Vyvolávání soutěže mezi sourozenci** – rodiče své děti porovnávají, a tím mezi nimi vyvolávají soutěžení. Dítě, které vidí, že jeho sourozenec je v něčem lepší, se pak přestane v dané oblasti snažit, protože cítí, že nemůže být tak úspěšné jako sourozenec. Dítě, které je šikovnější, se snaží svou pozici úspěšnějšího dítěte udržet i tak, že bude na svého sourozence žalovat, když něco udělá špatně, proto, aby bylo

⁶⁷ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 27.

⁶⁸ Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 1996, s. 11-12.

⁶⁹ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková, Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 43.

⁷⁰ Matoušek, Z. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 60.

pořád lepší. Rodiče by měli všechny své děti povzbuzovat a pak bude jejich snaha soupeřit mezi sebou slábnout.

- **Přílišná ctižádostivost** – rodiče, kteří jsou sami příliš ctižádostiví, si přejí, aby jejich děti byly také vynikající. Děti se pak bojí neúspěchu a nedělají nic, v čem si nejsou jisté, že budou úspěšné. Rodiče dětem pořád říkají, že mohly být lepší, a pokud nejsou nejlepší, tak nejsou spokojeni s jejich výsledky.
- **Dvojí měřítko** – mnozí rodiče si myslí, že mají práva, která děti nemají. Chtějí po dítěti, aby dělalo něco, co sami neudělají. Např. vyžadují, aby mělo dítě vzorně uklizený pokoj, a přitom sami mají v obývacím pokoji nepořádek. Tím dítěti naznačují, že má menší cenu než rodiče.⁷¹

Povzbuzující postoje a chování rodičů ve vztahu k dětem

- **Přijímat děti takové, jaké jsou, ne jen takové, jaké by mohly být** – rodiče by měli přijímat děti i s jejich chybami, věnovat pozornost tomu, co se dětem povedlo, a ne zdůrazňovat jejich nedostatky. To dětem dodá odvalu, aby se snažily.
- **Nevšímat si žalování** – žalování by měli rodiče ignorovat. Děti žalují proto, aby samy vypadaly před rodiči, že jsou lepší, a pokud jednou žaluje jedno dítě, druhé dítě bude na něj žalovat zase podruhé, aby se mu pomstilo.
- **Volit kladný přístup** – nehodnotit děti záporně, ale povzbuzovat, že to dokáže.
- **Důvěřovat dětem, aby mohly důvěřovat samy sobě** – děti mohou získat sebedůvěru, jen když jim jejich rodiče důvěřují. Je jen málo případů, kdy dítě získá sebedůvěru, aniž by mu důvěřovali jeho rodiče.
- **Soustředovat se na dobré nápady, úspěchy a schopnosti dětí** – dítě potřebuje cítit, že je užitečné, a rodič by měl vymyslet něco, co může dítě udělat, aby bylo užitečné pro rodinu.
- **Hodnotit i snahu a dílčí zlepšení, nejen konečný výsledek** – je důležité povzbuzovat snahu dítěte, nejen jeho výsledky a cíle.

⁷¹ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková, Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 44-45.

- **Povzbuzení je lepší než chvála** – chvála je odměnou pro dítě. Povzbuzení je pomoc dítěti, aby pocítilo vlastní hodnotu a bylo motivováno zevnitř. Na rozdíl od chvály je možné povzbuzovat i dítě, kterému se zrovna nedaří.⁷²

Ve výchově dětí, a to i bezproblémových, **nastávají problémy v určitých vývojových obdobích** jako je puberta, adolescence, ale často k těmto problémům dochází také v případech, kdy rodiče zaujímají k dítěti stále stejné postoje a stejný způsob výchovy bez ohledu na jeho věk, vidí v něm pořád malé dítě a neuvědomují si, že se z něho stává mladý člověk.⁷³

⁷² Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková, Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 46-49.

⁷³ Čáp, J. Psychologie pro učitele. Praha: Státní pedagogické nakl., 1980, 1. vydání, s. 258.

3. Dítě

„V dětech překonáváme svůj osobní čas, protože v nich bude pokračovat, až my tu nebudeme, nejen náš genetický vklad, ale i to, co získaly naší výchovou, životem s námi.“⁷⁴

Ve středověku děti hodně často umíraly, proto si rodiče nemohli vytvořit silný citový vztah ke každému dítěti jako dnes. Matky svá nemluvňata nechávaly často bez dozoru, proto se mnohdy stalo, že se udusily. Děti umíraly na infekční nemoci, protože plenky ještě neexistovaly a děti se koupaly jen zřídka. Péče o děti a jejich hygienu byla zanedbávána. Děti umíraly také zimou nebo byly zalehnuty ve spánku, protože všichni členové rodiny spali na jednom lůžku.

Chudé rodiny **trpěly hladem** a děti trpěly podvýživou, protože se mohly najíst až jako poslední. Největší přednost na stravu měl otec rodiny, protože byl v rodině nejdůležitější jako její živitel, pak matka a nakonec děti.

Dětem se dostávalo **méně lásky** než dnes. Lidé byli otrlejší a utrpení snášeli lépe než dnes. Protože v rodinách nebylo tolik citu, nebylo ani tolik citových zklamání a neurotických poruch jako dnes.⁷⁵

Dříve děti **nechodily do školy**, ale **učily se v jiných rodinách**, kam byly posílány. Toto učení se nazývalo „přímé učení“ a šlo o předávání zkušeností z generace na generaci. V cizích rodinách se učily samostatnosti, řemeslu nebo chování rytíře. **Dětství také končilo dříve, a to v pěti, šesti nebo sedmi letech.** Postupně se dětství prodlužuje na dobu, kdy je dítě školou povinné.

V dnešní době děti tráví více času ve škole než se svými rodiči, ale na druhou stranu, právě díky tomu, že děti chodí do školy, a ne se učí do jiných rodin jako dříve, prožijí se svými rodiči delší období svého života.⁷⁶

„Třebaže zpočátku škola dítě prostorově vzdalovala od jeho rodiny, rodina se s ním právě díky škole afektivně sblížovala. Díky ní se dítě „vrací“ do nové rodiny.“⁷⁷

⁷⁴ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 28.

⁷⁵ Možný, I. Moderní rodina mýty a skutečnosti. Brno: Blok, 1990, 1. Vydání, s. 42.

⁷⁶ Singly, Francois de. Sociologie současné rodiny. Přel.: S. Štech, L. Šašková, Praha: Portál, 1999, 1. Vydání, s. 22.

⁷⁷ Tamtéž, s. 22.

Postavení dítěte

„Dnešní děti mají tendenci věřit, že ony by měly mít práva a rodiče by měli mít zodpovědnost.“⁷⁸

Malé dítě je na rodičích zcela závislé, ale **rodiče mají určitá práva a povinnosti** ve vztahu k dítěti.

„Každé dítě má nárok na to, aby mu jeho otec a matka zajistili a poskytli výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělání alespoň takovému, aby ho jeho nedostatek v dospělosti nevyklučoval na okraj společnosti.“⁷⁹

Dětem dělá problém pochopit, že pokud chtějí dosáhnout vlastních práv, tak musí respektovat práva druhých.⁸⁰

Postavení dítěte bylo v minulosti jiné. Děti neměly zdaleka taková práva jako nyní.

V **antice** bylo dítě subjektem, které **nemělo žádná práva**. Děti byly často obětovány bohům. Ve Spartě byly děti, které byly nechtěné nebo nemocné, shazovány z Taygetské skály. Otcové ve starověkém Římě měli absolutní právo nad svými dětmi. Nemuseli své dítě po narození přijmout do rodiny, mohli dítě prodat nebo dokonce zabít. To se ale změnilo vydáním Ediktu milánského v roce 313, kdy bylo křesťanství uznáno jako státní náboženství a vražda již byla považována za hřích. Od této doby se už otcové nesměli dopouštět násilí na svých dětech.

Od 16. stol. se zlepšuje postavení dítěte v rodině, ale také stoupá počet nemanželských a odložených dětí. V období průmyslového rozvoje jsou děti zneužívány k tvrdé práci v továrnách, v dolech.

Teprve **koncem 19. stol.** je zakázána výdělečná práce dětí do 15 let.⁸¹

V **době moderní** se postavení dítěte mění. Již není hodnoceno podle toho, zda je nejstarší a bude dědicem, ale děti jsou vnímány jako individuální osobnosti. Také **vztahy mezi rodiči a dětmi jsou silnější**.⁸²

⁷⁸ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 12.

⁷⁹ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: Sociol. nakl., 2008, 2. vydání, s. 155.

⁸⁰ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 12.

⁸¹ http://www.kapezet.cz/admin/data/articleFiles/31/soubor_4621475.pdf.

⁸² Singly, Francois de. Sociologie současné rodiny. Přel.: S. Štech, L. Šašková. Praha: Portál, 1999, 1. vydání, s. 24.

Sociálně-právní ochrana dětí

Práva dítěte, ale i všech ostatních lidí, chrání Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., **Listina základních práv a svobod**, která upravuje základní lidská práva.

Mezinárodně-právní úprava ochrany dětí je **Úmluva o právech dítěte**, kterou ČSFR ratifikovala v lednu roku 1991.

Významným zákonem, který chrání práva dětí je **Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.**

§1 *„Sociálně-právní ochranou se rozumí zejména*

- a) *ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu*
- b) *ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění*
- c) *působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny“*

§8 *„...Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.“⁸³*

„Sociálně-právní ochrana je zaměřena na děti, které tuto ochranu potřebují a jimž je věnována zvýšená pozornost.“⁸⁴

Hlavní funkcí tohoto zákona je:

- právní ochrana zájmů dítěte i ochrany jeho jmění
- obnovení narušených funkcí rodiny⁸⁵

3.1 Sourozenecké konstelace

„Sourozenecké konstelace (hierarchie, pořadí, osobnostní vlastnosti) ovlivňují životní styl v rodině a umožňují proces sociálního učení.“⁸⁶

„Dítě je obvykle ovlivňováno tím ze svých sourozenců, který se od něho nejvíce odlišuje.“⁸⁷

⁸³ <http://zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

⁸⁴ Muselíková, M., Vaňková, Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti. Brno: IMS, 2006, s. 151.

⁸⁵ Tamtéž, s. 152.

⁸⁶ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 198.

⁸⁷ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková, Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 32.

Dítě je ovlivněno tím, jaké místo zaujímá v rodině. **Starší sourozenec** pomáhá sourozenci mladšímu, je jeho ochráncem. **Mladší sourozenec** očekává, že ho bude někdo chránit, vést. Člověka ovlivňuje v dospělosti a v partnerském vztahu to, jaké postavení měl v dětství v nukleární rodině. Ten, kdo měl postavení mladšího dítěte, očekává vedení od druhého a ten, kdo byl mladší sourozenec, má naopak tendenci vést.

„Teoreticky má tedy největší pravděpodobnost úspěchu manželství muže, který má mladší sestru a vzal si ženu, která měla staršího bratra.“⁸⁸

Záleží také na tom, **jak s nimi rodiče jednají** a také **na věkovém rozdílu** mezi dětmi. Pokud je mezi nimi velký věkový rozdíl, zachází se s nejmladším dítětem tak, jako kdyby bylo jedináček.⁸⁹

- **Prvorozené dítě**

– je vlastně jedináčkem do té doby, než se narodí druhé dítě. Toto dítě se snaží o to, aby bylo i nadále první, a hledá kladné nebo záporné způsoby, jak toho dosáhnout.⁹⁰ Po narození mladšího sourozence musí prvorozené dítě bojovat častěji o pozornost rodičů. Mladší sourozenec je pro něj konkurencí. Některé prvorozené děti se vrací ve vývoji zpět.⁹¹

- **Druhorozené dítě**

- je porovnáváno s prvním dítětem, proto může mít pocit, že není tak schopné jako jeho starší sourozenec. V důsledku toho se může chovat závisle, pasivně, agresivně, nebo se může naopak projevat společenštěji nebo samostatněji než jeho starší sourozenec.

- **Prostřední dítě**

- je druhorozené dítě, kterému přibyl mladší sourozenec. Toto dítě se často cítí ukřivděně, že přišlo o pozici nejmladšího. Těmto dětem jde hodně o to, aby byla dodržována spravedlnost.

- **Jedináček**

- se snaží najít si své místo mezi dospělými lidmi tak, aby mezi nimi vyniklo buď výmluvností a inteligencí, nebo bezmocností a plachostí, nebo si mohou tyto děti výrazněji prosazovat své názory.⁹²

⁸⁸ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 56.

⁸⁹ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 32.

⁹⁰ Tamtéž, s. 33.

⁹¹ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 62.

⁹² Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 33.

3.2 Potřeby dětí pro jejich zdravý psychický vývoj

Dítě potřebuje nejen **primární potřeby** (teplo, jídlo), ale také **stálé prostředí** (domov) a **rodiče**, kteří dítěti poskytují citové zázemí.⁹³

Vedle **biologických potřeb**, které jsou důležité pro přežití, je pro dítě důležité také **5 psychických potřeb**:

- 1) **Potřeba náležitého přísunu podnětů zvenčí** - pro dítě je důležité, aby získávalo neustále podněty zvenčí, které přijímá svými smysly již od narození. Dítě je přijímá, zpracovává, a tím je stimulováno ve vývoji.
- 2) **Potřeba smysluplného světa** - pro podněty je důležité, aby v nich byl určitý řád a aby měly smysl. Jen tak se z nich mohou stát zkušenosti a nové poznatky.
- 3) **Potřeba životní jistoty**
- toto je potřeba, kdy si dítě vytvoří citový vztah k matce nebo jiné mateřsky pečující osobě. Pro dítě je důležité, aby mělo jistotu v citových vztazích. Životní jistota je pro dítě nezbytně nutná pro jeho zdravý psychický vývoj. Pokud tuto jistotu dítě nemá, chová se většinou agresivně vůči slabším.
- 4) **Potřeba vlastní společenské hodnoty**
- tato potřeba je důležitá pro uvědomění si vlastního já. Člověk potřebuje být přijímán a oceňován druhými. Tato potřeba je důležitá pro utváření zdravého sebevědomí.
- 5) **Potřeba otevřené budoucnosti**
- tato potřeba nám umožňuje žít v čase, dokážeme se na něco těšit, směřovat k nějakému cíli. Uspokojení této potřeby chybí hlavně dětem v dětských domovech, které žijí spíše přítomností než budoucností.⁹⁴

Podle anglického dětského psychiatra **Johna Bowlbyho** se citový vztah dítěte k matce nebo jiné mateřsky pečující osobě zakládá na tom, že mu **tato osoba poskytuje pocit jistoty a bezpečí, a ne proto, že se o něj stará a krmí ho.**⁹⁵

⁹³ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 10.

⁹⁴ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994, s. 37-38.

⁹⁵ Tamtéž, s. 14.

Podle 4 výzkumných projektů, které probíhaly u nás v posledních 20 letech, se zjistilo, že děti, které jsou nechtěné, děti z rodin, kde je otec alkoholik, nebo děti narozené nemanželsky trpí mírnější deprivací. Nejlépe na tom byly ale kupodivu děti z rozvedených rodin pět let po rozvodu, protože tyto děti zažily sice traumata, konflikty, domácí napětí, ale také zažily na rozdíl od ostatních tří skupin sledovaných dětí na začátku svého života láskyplné prostředí a pocit jistoty a bezpečí.

Jistota vztahů je pro dítě velmi důležitá již od jejich narození. Pro dítě je mnohem větším traumatem, když žije dlouhodobě v prostředí, které je citově chladné, a není láskyplně přijato rodiči, než když zažije jednorázové nebo časově kratší trauma, např. rozvod rodičů.⁹⁶

V poslední válce v Anglii, kdy byl bombardován Londýn, vznikl tento přirozený experiment: Některé děti byly odvezeny do bezpečí na venkov bez svých rodičů, další děti byly odvezeny i s jejich matkami nebo příbuznými do bezpečí a jiné děti zůstaly ve svém domově v Londýně se svými rodiči, kde se válčilo. **Podle psychologických výzkumů byly nejspokojenější ty děti, které zůstaly doma se svými rodiči, i přesto, že zde hrozilo nebezpečí.** Děti, které byly převezeny na venkov k nějakým příbuzným, trpěly o něco více a nejvíce trpěly ty děti, které byly odvezeny do bezpečí, ale bez rodičů a do cizího prostředí.⁹⁷

⁹⁶ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994, s. 16.

⁹⁷ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 13.

4. Výchova

Definice výchovy podle Čábalové:

„Výchovu chápeme jako cílevědomý a záměrný proces, který umožňuje změnu a rozvoj jedince v souladu s jeho potřebami, individuálními dispozicemi a sociálními vztahy.“⁹⁸

Definice výchovy podle Grecmanové, Holoušové, Urbanovské:

„Výchova je záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti a má adaptační, anticipační a permanentní charakter. Je to specificky lidská činnost.“⁹⁹

Na rozdíl od klasických definic výchovy chápe Matějček výchovu takto:

„Nejde tu o jednosměrné záměrné a cílevědomé působení aktivního vychovatele na pasivního vychovávaného (jak bývá výchova klasicky definována), nýbrž dospělý, moudřejší a zkušenější vychovatel je tu současně ovlivňován svým malým, nevyspělým, hloupoučkým dítětem.“¹⁰⁰

Výchovu člověka ovlivňují bio-psycho-sociální podmínky:

- **biologické** – genetická výbava, zdravotní stav jedince
- **psychické** – volní a charakterové vlastnosti, emoce, tvořivost
- **sociální** – vlivy vnějšího prostředí, úroveň rodiny, vzájemné vztahy, atmosféra¹⁰¹

Při výchovném působení dochází ke vzájemnému působení mezi dvěma nebo více lidmi, kdy se tito lidé vzájemně ovlivňují.¹⁰²

„Výchova začíná kladením požadavků. Kladou je na dítě od malička rodiče, výchovní pracovníci, dospělí.“¹⁰³

Jsou to **požadavky**, které učí dítě, jak má správně a slušně jíst, dodržovat hygienické návyky, v určitou dobu vstávat a jít spát, pomáhat druhým, zdravit starší apod.

⁹⁸ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 28.

⁹⁹ Grecmanová, H., Holoušová, D., Urbanovská, E. Obecná pedagogika I. Olomouc: Hanex, 2002, 1. vydání, s. 50.

¹⁰⁰ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 40.

¹⁰¹ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 47.

¹⁰² Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 40.

¹⁰³ Čáp, J. Psychologie pro učitele. Praha: Státní pedagogické nakl., 1980, 1. vydání, s. 295.

Při správném výchovném působení chápou děti tyto požadavky jako samozřejmost, považují je za běžnou záležitost, která se musí dodržovat. Aby děti tyto požadavky plnily, je důležité klást je na ně s důvěrou, že je splní. Pokud dítěti rodič svěří nějaký úkol s tím, že ho o něco požádá, má dítě radost, že se mu důvěřuje a že je s ním jednáno jako se sobě rovným.¹⁰⁴

Ve výchovném procesu by nemělo být dítě bráno jen jako objekt výchovy, kdy je s ním manipulováno podle představ vychovatele, ale **mělo by se s ním jednat jako se subjektem**, kdy se u něj respektuje a rozvíjí jeho aktivita, tvořivost a jsou respektovány jeho potřeby.

Aby byla výchova efektivní, je nutný vztah mezi výchovou a vzděláváním.¹⁰⁵

Při výchově je podle **Matouška** důležité, **aby bylo v souladu to, co rodiče říkají a co dělají**. „*Jestliže rodič tvrdí dítěti, že zdravé je nekouřit a sám kouří, pak fakticky sděluje: kouření je přípustné, svědomí lze chlácholit protikuřáckou propagandou. Děti jak známo přejímají spíše to, co vidí, než to, co slyší.*“¹⁰⁶

Výchova má velký vliv na utváření osobnosti dítěte. Hlavní **znaky výchovy** jsou **záměrnost, cílenost a systematickosti**.

Na formování osobnosti dítěte se výrazně podílí také působení rodičů, které je **nezáměrné**. Z tohoto důvodu je vhodnější používat jiné pojmenování než výchova. Např. péče, učení, vedení.¹⁰⁷

„... *Děti nejvíc vychováváme, a to většinou kupodivu docela dobře, když na to vůbec nemyslíme.*“¹⁰⁸

4.1 Historie výchovného procesu

Podle **Platóna** (427 – 347 př. n. l.) je výchova komplexní proces do věku třiceti pěti let.

Podle **Komenského** (1592 – 1670) je výchova celoživotní proces jedince od narození až do smrti, v ohledu na individuální zvláštnosti dítěte.

C. A. Helvétius (1715 – 1771) vnímá výchovu jako celoživotní proces, v němž člověka ovlivňují všechny vlivy, které na něho působí.

¹⁰⁴ Čáp, J. Psychologie pro učitele. Praha: Státní pedagogické nakl., 1980, 1. vydání, s. 295.

¹⁰⁵ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 29.

¹⁰⁶ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 38.

¹⁰⁷ Řezáč, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, s. 194.

¹⁰⁸ Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 1996, s. 8.

J. J. Rousseau (1712 – 1778) klade důraz na přirozenost, svobodu vychovávaného jedince a na získávání vlastní mravní zkušenosti.

Tolstoj (1828 – 1910) zdůrazňuje svobodnou výchovu, která je založena na vnitřní motivaci žáka k učení.¹⁰⁹

V období do roku 1899 byla výchova orientována **kázeňsky**, dítě mělo být plně poslušné, rodičům muselo vykat.

Na počátku 20. stol. slábne autoritativní výchova. Rodičům se radilo, aby si nevynucovali poslušnost dětí násilím, ale aby děti pochopily svým vlastním rozumem, proč mají být poslušné, a ne aby jen slepě poslouchaly rodiče. Výchova se měla zaměřovat na kladné stránky dítěte, a ne na ty špatné. V této době je prosazována výchova, která není příliš autoritativní ani příliš volná.

Po roce 1918 se prosazuje výchova, která má začít již od narození. Dítě má být poslušné, proto vychovatelé musí být důslední. Doporučuje se rodičům, aby se s dítětem nemazlili. Rodiče rozhodují o tom, na co má dítě nárok. Nelze mu dovolit všechno, co si prosazuje.

Až po roce 1950 se prosazuje výchova, kdy rodiče projevují dítěti lásku. Důležitá je pohodová atmosféra v rodině, aby dítě bylo šťastné a mělo s rodiči dobrý vztah. Zjišťuje se, že dítě vnímá pocity již v prenatálním období.

V 60. letech se dostává do Evropy z USA **velmi volná výchova**. Tato liberální výchova vrcholí v knize **B. Spacka Baby and Child Care**, která byla vydávána po celém světě. Díky těmto názorům vzrostla kriminalita a zhoršila se morálka.

V 80. letech se znovu začala prosazovat **autoritativní a mravní výchova**.¹¹⁰

4.2 Výchovné styly a metody

„Obecný posun naší společnosti od absolutně ovládajícího k demokratickému přístupu staví většinu lidí, zvláště rodiče, před problémy, na které nejsou nikterak připraveni.“¹¹¹

¹⁰⁹ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 36.

¹¹⁰ Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociol. nakl., 1993, s. 36-37.

¹¹¹ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 12.

Výchovné styly

Výchovné styly jsou způsoby výchovy, které odráží vzájemný vztah vychovatele a vychovávaného. Způsob výchovy, jaký si rodiče zvolí, je ovlivněn řadou faktorů, jako jsou vlastnosti a zkušenosti rodičů, doba, rodina, v jaké vyrůstali, výchovné tradice země, kulturní, ekonomické tradice aj.¹¹²

Dříve převládal **autoritativní styl** výchovy, kdy bylo dítě plně podřízeno příkazům svých rodičů a nebraly se na děti ohledy v tom, co by si samy přály.

V dnešní době převládá **demokratický styl** výchovy, jak také vyplynulo z výsledků praktické části mé práce. Ať byli dotazovaní rodiče vychovávaní kterýmkoliv z výchovných stylů, sami vychovávají nebo se alespoň snaží v převážné většině vychovávat své děti demokratickým stylem výchovy.

V rodinách, které děti vychovávají demokratickým stylem výchovy, jsou děti ovlivňovány povzbuzováním. V rodinách, kde je uplatňován autoritativní styl výchovy, získávají děti pocit vlastní ceny z odměn a trestů.¹¹³

- **Autoritativní (autokratický)**

- dítě je plně podřízeno požadavkům rodičů. Rodič nepochybuje o tom, že by on neměl pravdu. Vyznačuje se stanovováním příkazů, zákazů a povinností ze strany rodičů vůči dítěti. Nerespektuje potřeby dítěte.

- **Liberální**

- zde je naopak dítě aktivnější. Rodič nestanovuje pro dítě pravidla a cíle. Dítě je středem pozornosti.

- **Demokratický**

- rodiče i dítě ve výchově vzájemně spolupracují. Jejich potřeby jsou vzájemně respektovány.¹¹⁴

¹¹² Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 53-54.

¹¹³ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 43.

¹¹⁴ Čábalová, D. Pedagogika. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, s. 53-54.

Výchovné metody

Výchovné metody jsou postupy a způsoby, které směřují k určitému výchovnému cíli. Jsou prostředkem k regulování chování a jednání dětí. Je důležité je používat v ohledu k věku a individuálním zvláštnostem dítěte.

- **Vysvětlování a přesvědčování** – vysvětlit dítěti, co po něm požadujeme a proč, aby samo pochopilo, proč je důležité to, co po něm požadujeme, a aby samo cítilo správnost svého chování.
- **Rada** – je důležité, abychom dítěti radili laskavým tónem, jinak to nebude rada, ale rozkaz.
- **Prosba** – děti lépe reagují na prosbu než na rozkaz, dítě má možnost volby.
- **Rozkaz** – rozkazy by ve výchově neměly převažovat, ale je nutné je použít v případě, kdy nechceme, aby mělo dítě možnost volby např. z důvodu bezpečnosti nebo v případě, kdy dítě nereaguje na mírnější metody.
- **Povzbuzení** – povzbuzením dítěti dodáváme sebedůvěru, motivujeme ho. U menších dětí je vhodné povzbuzovat častěji, protože dítě ještě nemá dostatečně rozvinuté volní vlastnosti.
- **Příklad** – používáme příklady dospělých, jiných dětí, literárních postav.
- **Cvičení** – formou hry ukazujeme dítěti, jak uplatní požadavky v praxi.
- **Odměna** – odměnami posilujeme kladné chování.

Druhy odměn:

- slovní odměna – pochvala, souhlas, uznání
- sociální odměna – úsměv, pohlazení, přivínutí, políbení
- věcná odměna – používáme jen zřídka, je vhodné dát dítěti např. obrázek u lékaře

- **Trest** – trest používáme, pokud dítě opakovaně porušuje pravidla.

Druhy trestů:

- sociální trest – pohrůžka, domluva, zvýšení hlasu, vyhubování, dočasné vyřazení ze hry
- předmětný trest – zákaz sledování televize, počítače, odejmutí hračky
- tělesný trest – pohlavek, plácnutí přes zadek

Zásady při používání trestů:

- trestáme jen zřídka
- trestáme po klidném zvážení situace, ne, když jsme ztratili kontrolu nad sebou
- trest musí být přiměřený závažnosti provinění
- nikdy netrestáme tak, aby mělo dítě velký strach
- netrestáme tím, že uložíme dítěti nějakou práci
- dítě musí vědět, proč ho vlastně trestáme
- při trestání musíme přihlížet k tomu, jak je dítě citlivé
- po potrestání je nutné, aby náš vztah byl zase v normálu¹¹⁵

Metoda odměn a trestů

Děti se v dnešní době nechtějí podřizovat rozhodnutí dospělých. Odměňování a trestání už na děti neplatí v takové míře jako dříve. **Dříve byly děti podřizeny svým rodičům,** a proto věřily, že je rodiče mohou trestat. Ve vztazích byl uplatňován princip nadřizený-podřizený. **V dnešní době, kdy je prosazována demokratická výchova,** klesá účinnost těchto metod.

Dříve se užívaly více tresty než odměny. Tresty byly hodně tvrdé a ponižující. Např. posazení do oslovské lavice, bičování otroků. Velmi přísné tresty vedou sice k poslušnosti, ale na druhou stranu vyvolávají v trestaném vnitřní odpor, strach, agresi.

Stejně tresty mohou vyvolat u různých dětí rozdílné reakce. Na někoho působí prospěšně, u druhého mohou vyvolat deprese a u dalšího vyvolají negativní chování, kdy se jedinec ještě více začne chovat nežádoucím způsobem.¹¹⁶

„Výchova užívající převážně odměn je efektivnější než výchova užívající převážně trestů.“¹¹⁷

U odměn je vhodnější hojněji používat odměny emoční než materiální.¹¹⁸

¹¹⁵ http://www.prosestry.cz/studijni_materialy/psychologie/metody_vychovy_a_jejich_vyuziti_v_zavislosti_na_veku_ditete.

¹¹⁶ Čáp, J. Psychologie pro učitele. Praha: Státní pedagogické nakl., 1980, 1. vydání, s. 298-300.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 299.

¹¹⁸ Čáp, J. Psychologie pro učitele. Praha: Státní pedagogické nakl., 1980, 1. vydání, s. 299.

Nevýhody metody odměn a trestů:

- Odpovědnost za chování dětí nesou rodiče.
- Děti nemají možnost se samy rozhodovat a přijmout pravidla účinného jednání.
- Učí děti chovat se správně jen v přítomnosti autority.
- Přinucením dětí k poslušnosti v nich vyvolává odpor.¹¹⁹

Metoda přirozených a logických důsledků

V dnešní demokratické výchově je vhodné uplatňovat **metodu přirozených a logických důsledků**, kdy je dítěti umožněno, aby se v určitých mezích mohlo samo rozhodnout a samo pak neslo důsledek tohoto rozhodnutí. Podstatné je, aby rodiče dětem důvěřovali, že se sami dokáží poučit ze svých zkušeností kladných, ale i záporných.

Výhody metody přirozených a logických důsledků:

- Za chování dětí nesou zodpovědnost děti samy, ne jejich rodiče.
- Děti mají možnost se samy rozhodovat, jaké jednání je správné.
- Učí děti poučit se ze zákonů přírody nebo společnosti, místo toho, aby se musely podřizovat jen tomu, co si přejí jiní, přičemž ony samy ani nevědí, proč to tak mají dělat.

Např. dítě, které nechce jíst, bude mít hlad. Dítě, které si nechce vzít rukavice, ucítí, že je mu zima na ruce.¹²⁰

¹¹⁹ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 89.

¹²⁰ Tamtéž, s. 90.

Rozdíl mezi metodou odměn a trestů a metodou přirozených a logických důsledků:

Metoda odměn a trestů:

Př.: Otec: „Kubo, vypni si televizi! Já a maminka chceme ještě chvíli spát! Jestli ji hned nevypneš, nebudeš se smět dívat ani dnes večer.“

Metoda přirozených a logických důsledků:

Otec: „Kubo, já vím, že je neděle ráno a že se chceš dívat na svůj seriál, ale maminka a já bychom rádi ještě chvíli spali. Tak buď hodně ztlum zvuk, nebo si jdi hrát ven. Vyber si, co bys udělal raději.“

Metoda odměn a trestů:

Př.: Matka: „Zuzko! Už jsem ti stokrát povídala, aby sis ve svém pokoji uklízela věci! Nemůžu vyluxovat koberec, když je na podlaze takový nepořádek. Tak za trest nepůjdeš v sobotu do kina!“

Metoda přirozených a logických důsledků:

Matka: „Zuzko, chci dneska vyluxovat koberce. Ve tvém pokoji ale nemohu luxovat, když jsou všude na zemi všechny ty hračky a oblečení. Pokud se nerozhodneš si je uklidit sama, dám je do krabice a odnesu do sklepa.“

U **metody odměn a trestů** se trest jen zřídka vztahuje k řešené situaci, ale v metodě přirozených a logických důsledků je logický důsledek vztahován ke špatnému chování.¹²¹

Metoda přirozených a logických důsledků uznává vzájemná práva a respekt.

Marburský dvoukomponentový model rodičovského zpevnování

Spočívá v rozdílném výchovném přístupu k dětem pouze **ze dvou pohledů**. Na jedné straně rodiče, kteří vychovávají své děti přísně, často využívají tresty, kárají své děti, a na druhé straně rodiče, kteří své děti podporují, chválí.

- 1) Přísnost, časté trestání, pokárání, nátlak** – děti, které jsou vychovávány svými rodiči moc přísně, jsou úzkostnější, méně tolerantní k druhým lidem, jsou méně aktivní. Bojí se, že budou potrestány, proto se snaží přijmout názory druhých.

¹²¹ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 90.

2) **Podpora, pochvala, pomoc** – děti, které jsou podporovány a chváleny svými rodiči, jsou aktivnější, oblíbené i mezi svými vrstevníky, dobře se přizpůsobují, umí se dobře vyjadřovat, mají bohatou slovní zásobu. Také ve škole mívají lepší prospěch a jsou optimistické. Takovým způsobem vychovávají své děti většinou matky s vyšším vzděláním.¹²²

Zvolit správnou výchovnou metodu bývá pro rodiče někdy tvrdý oříšek. Výchova dětí je téma, které se bude neustále řešit a různí odborníci budou přicházet s různými výchovnými metodami a budou tvrdit, že právě jejich metoda je ta zaručeně nejlepší. Pak rodiče řeší dilema, zda mají dítě trestat, nebo ne, a jaké tresty mají používat. Kolem fyzických trestů se vedou velké diskuze. Dokonce někteří požadují, aby byly tělesné tresty zakázány přímo ze zákona. Jiní jsou zase toho názoru, že jejich používání v jisté míře je naopak prospěšné.

Rodiče jsou ovlivněni způsobem výchovy, v jakém vyrůstali. Někteří berou jako samozřejmý a jediný správný způsob výchovy ten, v jakém sami vyrůstali, a tímto mnohdy nevědomým napodobováním svých rodičů vychovávají také své děti.

Na druhé straně se často stává hlavně u mladých rodičů, že výchovu svých rodičů vnímají negativně a snaží se vychovávat své děti úplně jinak, aby měly dětství šťastnější než oni sami. Např. rodič, který byl sám vychováván autoritativně, se snaží vychovávat své děti mírnějším způsobem výchovy.¹²³

Jakou metodu ale nakonec rodiče zvolí, bude stejně jen na nich samotných a budou se řídit svým instinktem a svědomím, jak své dítě vychovat, aby z něj vyrostla harmonická osobnost. Každé dítě je jiné, a co platí na jedno dítě, nemusí platit na jiné.

Důležité při výchově dětí je hlavně to, **aby byli rodiče ve výchově důslední a matka i otec dítěte aby byli ve výchově jednotní**, protože děti nejsou hloupé a vycítí, co si na kterého z rodičů mohou dovolit.

Dítě, které bude za všech okolností stoprocentně poslušné, neexistuje. Rodiče by se měli snažit v dítěti **vypěstovat hlavně zdravé sebevědomí a kladné hodnoty ve vztahu k druhým lidem.** Při takovém výchovném působení je důležité zejména to, aby se obě strany **vzájemně respektovaly.** Rodiče své děti a děti své rodiče.

¹²² Stapf, K. H., Herrmann, T., Stapf, A., Stäcker, K. H.: Psychologie des elterlichen Erziehungsstils. Huber Klett 1972 in Čáp, J. Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy. Praha: ISV, 1996, 1. vydání, s. 144-146.

¹²³ Čáp, J. Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy. Praha: ISV, 1996, 1. vydání, s. 168-169.

5. Nevhodné výchovné styly

„Nevhodný styl je příznačný: nenáročností, direktivitou, citovým chladem, minimem tvořivosti, vnější motivací (jako je např. donucování, manipulace) a nedostatečnou stimulací.“¹²⁴

Rodiče, kteří vychovávají dítě nevhodným výchovným stylem, mají vůči dítěti **nepřiměřená očekávání a dítě také negativně hodnotí**. Považují ho za zlobivé, nešikovné a méně inteligentní, než ve skutečnosti je.¹²⁵

K největším chybám ve výchově dochází v případě, kdy jsou rodiče na své děti **příliš hodní**. Takoví rodiče rozhodují ve všem za dítě, své dítě příliš kontrolují a nenechají je, aby se rozhodlo samo a poučilo se ze svých rozhodnutí. Tito rodiče to myslí s dítětem dobře, ale vede to jen k tomu, že dítě pak má nedostatečné sebevědomí a je na svých rodičích příliš závislé a nesamostatné. Tito rodiče se pak cítí důležitě.¹²⁶

Řezáč uvádí tyto **nevhodné výchovné styly**:

1) **Nejednotný přístup**

– jiná očekávání a jiné nároky na dítě má otec a jiné matka. Dítě se pak nemůže stabilně vyvíjet.

2) **Proklamativní přístup**

- rodiče stanovují normy, hodnoty a cíle, které často svým dětem připomínají, ale sami je neuplatňují.

3) **Povolný přístup**

- rodiče jsou nedůslední a většinou sami dětem ustoupí ve svých požadavcích.

4) **Nedůsledný přístup**

- rodiče jsou velmi nároční ve svých požadavcích na dítě, ale nedotáhnou své požadavky do konce tak, aby jich bylo dosaženo.

5) **Potlačující přístup**

- tento výchovný styl se projevuje u rodičů, kteří buď mají dítě, které nechtěli, nebo dávají dítěti za vinu nějaké zklamání, těžkou životní situaci, nebo jejich dítě nenaplnuje jejich očekávání. Rodiče pak dítě hodně omezují, trestají.

¹²⁴ Řezáč, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, s. 199.

¹²⁵ Tamtéž, s. 199.

¹²⁶ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 35.

6) **Podplácející přístup**

- rodiče dítě často odměňují, a to i v případech, kdy udělá něco, co je pro něj samotné samo o sobě prospěšné, a tudíž je odměna zbytečná.

7) **Rozmazlující přístup**

- objevuje se u rodičů, kteří jsou na dítěti citově závislí. Rodiče by chtěli, aby dítě bylo pořád takové roztomilé a na nich neustále závislé.

8) **Protekční přístup**

- rodiče upřednostňují jen jedno dítě na úkor druhého. Tito rodiče chtějí tomuto dítěti vytvořit lepší podmínky, než měli oni sami.

9) **Skleníkový přístup**

- rodiče stanovují dítěti normy, které fungují jen uvnitř jejich rodiny. Dítě je naučené, jak se má chovat ve své rodině, ale neumí fungovat mimo tuto rodinu, tak jako rostlina, které se daří jen ve skleníku, protože zde byla vypěstována.¹²⁷

„Nejvíce rozčilování a trestů se děje v našich rodinách kvůli škole.“¹²⁸

Rodiče kladou na dítě většinou nepřiměřené požadavky, a pokud dítě jejich očekávání nesplní, rodiče je pak trestají.¹²⁹

5.1 Vliv výchovných stylů na chování dítěte

Lidé, kteří byli vychováváni **velmi přísnou výchovou**, bývají citlivější, hodně konzervativní, starostliví, staženější, málo dynamičtí. Potřebují spíše klid, vyhýbají se větším změnám a novým situacím. Jsou také málo psychicky vyrovnaní.

Ti, kteří byli vychováváni **liberálním**, tedy **volným stylem výchovy**, jsou v dospělosti více dynamičtější, mají rádi změny, nové podněty. Jsou také více psychicky vyrovnaní a stabilnější. Nedělá jim problém navazovat kontakty s jinými lidmi.¹³⁰

Lidé, kteří byli v dětství **psychicky deprivovaní**, jsou v dospělosti osobnostmi, které neumí lásku dávat ani ji přijímat. A tuto ne-lásku předávají z jedné generace na druhou.¹³¹

¹²⁷ Řezáč, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, s. 200-201.

¹²⁸ Matějček, Z. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994, s. 46.

¹²⁹ Tamtéž, s. 46.

¹³⁰ O. Míkšik, V. Břicháček. K souvislostem mezi stylem výchovy v rodině a strukturou psychické variabilnosti osobnosti, 1982, s. 13-22 in Řezáč, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, s. 194-195.

¹³¹ Matějček, Z. Co děti nejvíce potřebují. Praha: Portál, 1994, s. 26.

Pokud ve výchově **klade otec na dítě hodně požadavků, vede tento styl výchovy k introvertované osobnosti.**¹³²

Ti, kteří byli v dětství **krutě trestáni**, se na svých dětech dopouští hrubého násilí častěji než lidé, kteří nebyli takovým způsobem trestáni.¹³³

Děti, které jsou svými rodiči **rozmazlovány**, mají pocit, že je rodiče neustále chrání proto, že nevěří v jejich schopnosti. Pak mají tyto děti problémy vypořádat se samy s životními problémy. To platí i pro děti, které rodiče pořád kárali.¹³⁴

V polovině sedmdesátých let minulého století zveřejnila francouzská psychoanalytička **Francois Doltová** velmi volnou výchovnou metodu. Podle ní se neměly používat vůbec příkazy a zákazy. Mnozí rodiče v západní Evropě přestali dětem stanovovat pravidla a ponechávali jim absolutní svobodu. Svým dětem místo příkazů domlouvali, přemlouvali je nebo jim slibovali odměnu, když je poslechnou. Podle této metody měly mít děti od tří let úplnou svobodu co se týče stravování a oblékání. Rodiče svým dětem neměli dávat pravidelně jídlo, ale dítě si mohlo vzít samo, co chtělo a kdy chtělo. To u dětí vypěstovalo špatné stravovací návyky. Jít spát také mohlo dítě, až když se mu samotnému chtělo.

Tato metoda vedla nakonec k tomu, že děti se odmítaly podřizovat autoritám a měly velké problémy s plněním svých povinností hlavně v období, kdy začaly chodit do školy. Děti získaly úplnou moc nad svými rodiči. Ti byli vyčerpaní a zoufalí.¹³⁵

Zde platí pravidlo, že nic se nemá přehánět, ani přílišná benevolence ani přílišná přísnost nepůsobí pozitivně na výchovu dětí.

5.2 Příčiny nesprávného chování dětí

„Děti, které zlobí, jsou ty, kterým chybí jistota, nevěří, že se mohou uplatnit běžným způsobem chování, proto se o to snaží záporným jednáním.“¹³⁶

Podle psychiatra **Rudolfa Dreikurse** děti zlobí proto, že chtějí dosáhnout některého ze **čtyř výchovných cílů**, kterými jsou:

¹³² Drábková, H. jun. Zkoumání podílu vlivu dědičnosti a výchovy na rysy osobnosti extroverze-introverze a stabilita-labilita, 1995, s. 508 in Řezáč, J. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, s. 195.

¹³³ Matějček, Z. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994, s. 26.

¹³⁴ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 19.

¹³⁵ <http://www.fiftyfifty.cz/vychovne-metody-5744215.php>.

¹³⁶ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 16.

- **Upoutání pozornosti**

- především malé děti se snaží na sebe upoutat pozornost. Děti se nejdříve snaží na sebe upozornit něčím pozitivním, ale když se jim to nepodaří, snaží se o to negativními způsoby, tedy zlobením. A toho se jim podaří dosáhnout, protože rodiče se snaží dítě různými způsoby uklidnit, a dítě se tedy stane středem pozornosti, jak si přálo. Rodiče by buď neměli v takové situaci na jejich zlobení reagovat, nebo by měli reagovat jiným způsobem, než děti očekávaly. Rodiče mají dítěti poskytovat pozornost ve chvíli, kdy by to nečekalo.

- **Moc**

- děti touží po tom, aby získaly moc. Chtějí rozhodovat ony samy o tom, co budou dělat. V takovém případě je důležité, aby se rodiče ovládli a nebojovali s dítětem o moc, ani se vzdávali. Pokud se rodiče snaží za každou cenu dosáhnout svého, dítě začne toužit po moci ještě více, a když se mu to nepodaří, může začít toužit po pomstě. Měli by dítěti ukázat, že moc se dá využívat i kladně, a proto je účinné např. požádat dítě o pomoc a pochválit je za to, co udělalo.

- **Msta**

- děti se mstí proto, že si myslí, že je nemá nikdo rád, a snaží se najít si své místo tak, že budou zlé a neoblíbené. Rodiče na jejich mstu nemají reagovat tím, že jim jejich chování oplatí, ale měli by se snažit být klidní a chovat se k dítěti kladně. V opačném případě, když se dítě bude cítit poražené v boji s rodiči, bude se snažit najít jiné řešení, a to tak, že se začne chovat neschopně.

- **Předvádění neschopnosti**

- děti, které se chovají neschopně, jsou děti hodně nejisté. Rodiče by měli pomoci dítěti tak, že ho budou povzbuzovat, a ne ho kritizovat. Měli by ho chválit a povzbuzovat za každý i drobný úspěch.¹³⁷

„I když jsme špatné chování dětí nezpůsobili, můžeme toto chování a volbu jeho chybných cílů posilovat a podporovat tím, že reagujeme tak, jak děti očekávají. Jestliže tedy chceme změnit chování svých dětí, musíme se zaměřit na to, abychom změnili své vlastní chování.“¹³⁸

¹³⁷ Dinkmeyer, D. Efektivní výchova krok za krokem. Přel.: B. Boučková. Praha: Portál, 1996, 1. vydání, s. 16-19.

¹³⁸ Tamtéž, s. 19.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. Výchovné metody a styly využívané v rodinách při výchově dětí v praxi

Pro výzkum bakalářské práce jsem použila kvantitativní metodu formou **anonymního dotazníku** v podobě uzavřených, polouzavřených a otevřených otázek. Dotazník je v práci uveden jako příloha č. 1. **Otázek** bylo položeno rodičům **celkem 18**.

První 3 otázky byly zaměřeny na zjištění základních údajů o samotném respondentovi. **První část otázek** byla zaměřena na výchovu rodičů dotazovaných respondentů, **další část otázek** byla zaměřena na srovnání výchovy jejich rodičů a jejich vlastní výchovy a **poslední část** byla zaměřena na způsob výchovy samotných respondentů, jaké výchovné metody a styly sami používají při výchově svých dětí.

V dotazníku jsem vytvořila **10 uzavřených otázek, 4 polouzavřené otázky**, kde měli rodiče možnost u poslední otázky doplnit své vlastní stanovisko a **4 otázky zcela otevřené**, kde byla rodičům dána možnost vyjádřit svůj vlastní názor na položenou otázku. Rodiče byli v dotazníku požádáni, aby zvolili vždy pouze 1 odpověď.

Výsledné odpovědi respondentů jsou zaznamenány v **přehledných tabulkách**. Údaje jsou zpracovány prostřednictvím absolutních a relativních četností a jsou zaokrouhleny na jedno desetinné místo. Ke každé tabulce je připojen komentář k výsledným zjištěným údajům. Odpovědi na otevřené otázky byly individuální, proto byly tyto názory zpracovány podle jednotlivých odpovědí.

6.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo **zjistit mezigenerační rozdíly způsobu výchovy dotazovaných respondentů, jakým způsobem byli vychováváni svými rodiči, jaké styly a metody sami uplatňují při výchově svých dětí, co dělají stejně jako jejich rodiče a čeho se naopak snaží vyvarovat**.

Je tedy zkoumán vztah mezi dvěma proměnnými – nezávisle proměnnou (období, ve kterém byla je výchova realizována) a závisle proměnnou (způsobu výchovy dětí).

6.2 Stanovení hypotéz

Součástí bakalářské práce je ověření následujících hypotéz:

H1: Více než 60% respondentů si myslí, že vychovávají své děti lépe, než byli vychováváni oni sami.

H2: Více než 80% dotazovaných rodičů je toho názoru, že se na potřeby, touhy, přání dětí v dnešní době berou větší ohledy než v době, kdy byli vychováváni oni sami.

H3: V dnešní době převažuje demokratický styl výchovy.

H4: Dotazovaní rodiče používají více zákazy než fyzické tresty.

6.3 Dotazníková metoda

Dotazník je metodou určenou k získávání údajů **pomocí písemných otázek**. Dotazníky obsahují různé druhy otázek, jimiž zjišťujeme jak tzv. **tvrdá data** (např. osobní údaje, věk, pohlaví, povolání, vzdělání atd.), tak i **měkká data** (např. názory, postoje, zkušenosti, osobnostní vlastnosti atd.). Otázky v dotazníku mohou být **otevřené, uzavřené, polootevřené a škálové**.

Dotazníková metoda se často používá především pro svoji jednoduchost vyhodnocování, nízké náklady a také proto, že můžeme v krátké době získat velké množství dat. Nevýhodou této metody je, že všichni respondenti nemusí otázkám stejně porozumět. U jakékoliv metody, tudíž i u dotazníku, je důležitá validita, tzn. musí měřit to, co jsme si předsevzali, a reliabilita, tj. přesnost a spolehlivost.

Výzkumný vzorek

Výzkumné otázky byly zaměřeny na rodiče dětí předškolního věku a mladšího školního věku. Zaměřila jsem se právě na tuto věkovou kategorii, protože výchova v rodině nejvíce ovlivňuje a formuje děti zvláště v tomto věku.

Dotazníky byly rozdány rodičům dětí v mateřské škole v Dolních Bojanovicích, v Centru pro rodinu v Hodoníně a v rodinách mých příbuzných a známých. Dotazníků bylo vyplněno celkem 63.

- **MŠ, Školní 195, 696 17 Dolní Bojanovice**

Tuto mateřskou školu navštěvoval můj syn v letech 2010 – 2012. Rodičům bylo rozdáno celkem 100 dotazníků. Vyplněno bylo **38 dotazníků**.

- **Centrum pro rodinu a sociální péči, Štefánikova 288/15, 695 01 Hodonín**

Je to nezisková organizace, jejímž posláním je podporovat a hájit hodnoty manželství a rodiny v moderní společnosti. Nabízí rodinám vzdělávací, poradenské a volnočasové aktivity. Rodičům bylo rozdáno celkem 30 dotazníků. Vyplněno bylo **14 dotazníků**.

- **Rodiny příbuzných a známých**

Požádala jsem o vyplnění dotazníku mé příbuzné a známé z Dolních Bojanovic a z Hodonína. Vyplněno bylo **11 dotazníků**.

Tabulka č. 1: Počet vyplněných dotazníků

Umístění dotazníku	Počet vyplněných dotazníků
MŠ Dolní Bojanovice	38
Centrum pro rodinu Hodonín	14
příbuzní a známí	11
Celkem	63

6.4 Výsledky výzkumu

První otázka zjišťovala pohlaví respondentů.

Na otázku č. 1 „Jste“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 2: Výsledky odpovědí na otázku č. 1

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
muž	8	12,7 %
žena	55	87,3 %
Celkem	63	100 %

Dotazník vyplnilo celkem 63 respondentů. Z toho ženské převažující pohlaví bylo zastoupeno 87,3 %. Zbývajících 12,7 % tvořili zástupci mužského pohlaví.

Na otázku č. 2 „Kolik je Vám let?“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 3: Výsledky odpovědí na otázku č. 2

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost
20 – 30 let	6	9,5 %
31 – 40 let	45	71,4 %
41 – 50 let	9	14,3 %
více než 50 let	3	4,8 %
Celkem	63	100 %

Mezi dotazovanými respondenty byla nejvíce zastoupena věková hranice 31 – 40 let. V této věkové hranici vyplnilo dotazník 71,4 % dotazovaných respondentů.

Na otázku č. 3 „Žijete“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 4: Výsledky odpovědí na otázku č. 3

Místo bydliště	Absolutní četnost	Relativní četnost
město	13	20,6
vesnice	50	79,4
Celkem	63	100 %

Převážná většina rodičů, kteří vyplňovali dotazník, žije na vesnici (79,4 %), ostatní respondenti v zastoupení 20,6 % žijí ve městě.

Na otázku č. 4: „**Jaké máte vzpomínky na své rodiče**“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 5: Výsledky individuálních volných odpovědí na otevřenou otázku č. 4

Citace volné odpovědi	AČ	RČ
vcelku dobré	2	3,2 %
většinou dobré	6	9,5 %
velmi dobré	6	9,5 %
pěkné	20	31,7 %
výborné	3	4,8 %
špatné	2	3,2 %
smíšené	5	7,9 %
jako na milující rodiče, kteří to se mnou myslí dobře	2	3,2 %
na matku krásné, na otce špatné – díky němu mám špatný vztah k mužům	1	1,6 %
byli autoritativní, nedůslední, diskuze se u nás nevedly	1	1,6 %
kamarádský přístup matky, občasná přísnost otce	2	3,2 %
matka chladná, otec přísný, autoritativní, nespravedlivý	1	1,6 %
dnes už jen dobré, na to špatné se už zapomnělo	1	1,6 %
byli uspěchaní, přepracovaní	1	1,6 %
měli mezi sebou velmi špatný vztah, při výchově se vůbec neshodli, časté hádky	1	1,6 %
krásné dětství, úžasní rodiče	1	1,6 %
vzpomínek moc nemám	2	3,2 %
matka pořád pracovala a otec nadával	1	1,6 %
matka velmi přísná, nám 3 dětem se vůbec nevěnovala, otec byl hodný	1	1,6 %
otec byl zásadový, bez kompromisů, s matkou se dalo domluvit	1	1,6 %
rodiče byli skvělí, obětaví	1	1,6 %
otec byl hodný, matka přísnější	1	1,6 %
matka přísná, trestající, otec chápavý a kamarádský	1	1,6 %
Celkem	63	100 %

U této otázky převažují u dotazovaných respondentů kladné vzpomínky na jejich rodiče z doby svého dětství. 42 respondentů (66,7 %) má na oba své rodiče kladné vzpomínky. 6 respondentů (9,5 %) má negativní vzpomínky na své rodiče. Další odpovědi se lišily v přístupu matky a otce. 3 respondenti (4,8 %) mají vzpomínky na matku kladné a na otce záporné a 5 dotazovaných rodičů (7,9 %) má na matku negativní vzpomínky a kladné vzpomínky naopak na otce. 5 rodičů (7,9 %) má pocity smíšené a 2 rodiče (3,2 %) nemají moc vzpomínek na své rodiče.

Na otázku č. 5 „Byli k Vám Vaši rodiče“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 6: Výsledky odpovědí na otázku č. 5

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
moc přísní	9	14,3 %
kamarádští	36	57,1 %
příliš hodní	5	7,9 %
jiná odpověď	13	20,6 %
Celkem	63	100 %

Celých 57,1 % respondentů mělo kamarádské rodiče, tedy převažoval demokratický styl výchovy. Autoritativní rodiče mělo 14,3 %. Rodiče, kteří zvolili možnost „jiná odpověď“, viz tabulka č. 7, většinou odpovídali, že měli rodiče přísné i hodné, záleželo na situaci. 7,9 % rodičů mělo rodiče příliš hodné.

Tabulka č. 7: Citace volných odpovědí ke zvolené možnosti „jiná odpověď“:

Jak kdy, někdy přísní, někdy hodní.
Přísní, ale netrestali mě, vyžadovali dobré výsledky.
Přísní, ale byla jiná doba. Velká dřina, málo peněz.
Byli přísní i kamarádští i hodní. Záleželo na období.
Asi se nezajímali o naše názory z časových důvodů.
Přiměřeně přísní, ale důslední.
Docela přísní, ale tresty byly většinou přiměřené.
Přísní, ale ne moc. Chladní.
Hodní, ale i přísní.
Často mě kontrolovali. Mamce jsem důvěřovala víc.
Matka moc přísná, otec příliš hodný.
Přiměřená míra přísnosti i benevolence.

Na otázku č. 6 „Měl(a) jste v dětství pocit, že jsou k Vám rodiče nespravedliví?“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 8: Výsledky odpovědí na otázku č. 6

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano často	13	20,6 %
ne	15	23,8 %
jen zřídka	35	55,6 %
Celkem	63	100 %

Většina respondentů (35 %) cítila jen zřídka, že jsou k nim rodiče nespravedliví. Často mělo tento pocit 20,6 % respondentů a 23,8 % z nich tento pocit nezažilo. Tedy cítili, že je jejich rodiče vychovávají spravedlivě.

Na otázku č. 7 „Berete si příklad od svých rodičů z jejich výchovy?“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 9: Výsledky odpovědí na otázku č. 7

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano často	17	27 %
ne	8	12,7 %
jen v něčem	38	60,3 %
Celkem	63	100 %

Příklad z výchovy od svých rodičů si bere většina respondentů (38 %), ale jen v něčem, naopak 27 % si bere často příklad od svých rodičů z výchovy. Oproti tomu, 12,7 % rodičů si příklad od svých rodičů nebere vůbec a vychovává své děti po svém.

Tabulka č. 10: Citace volných odpovědí ke zvolené možnosti „jen v něčem“:

Přátelský vztah matka, dcera.
Prísnost, důslednost.

Na otázku č. 8 „**Jste toho názoru, že vychováváte své děti lépe než Vaši rodiče?**“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 11: Výsledky odpovědí na otázku č. 8

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano	28	44,4 %
ne	19	30,2 %
vychovávám svoje děti stejně jako moji rodiče	16	25,4 %
Celkem	63	100 %

Většina rodičů (44,4 %) je toho názoru, že vychovávají své děti lépe než jejich rodiče. Naopak 30,2 % z nich odpovědělo, že jejich rodiče je vychovávali lépe, tedy jsou si vědomi svých nedostatků ve výchově svých dětí oproti jejich rodičům.

Na otázku č. 9 „**Myslíte si, že se v dnešní době berou větší ohledy na děti (jejich přání, potřeby, touhy) než v době Vašeho dětství?**“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 12: Výsledky odpovědí na otázku č. 9

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano, na nás se takové ohledy nebraly	60	95,2 %
je to pořád stejné	3	4,8 %
na nás se braly větší ohledy	0	0 %
Celkem	63	100 %

Téměř všichni respondenti (95,2 %) se shodli na tom, že se v dnešní době berou větší ohledy na děti než v době jejich dětství, jen 4,8 % je toho názoru, že je to pořád stejné. Možnost „na nás se braly větší ohledy“ ne zvolil žádný rodič. Z tohoto vyplývá zjištění, že dnes se více respektují názory, potřeby, přání, touhy dětí než dříve.

Na otázku č. 10 „Věnujete svým dětem více času, než jaký věnovali rodiče Vám?“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 13: Výsledky odpovědí na otázku č. 10

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano, mně se rodiče tolik nevěnovali	44	69,8 %
ne, rodiče mně věnovali více času než já svým dětem	6	9,5 %
jiná odpověď	13	20,6 %
Celkem	63	100 %

Nejčastější odpovědí na tuto otázku bylo, že se rodiče věnují svým dětem více, než se jim věnovali jejich rodiče (69,8 %). Dnešní doba nabízí rodinám více možností (cestování, zábava, volnočasové aktivity, sportovní vyžití) než dříve, ale na druhou stranu je doba uspěchanější a lidé tráví většinu času v zaměstnání. Rodiče se snaží svým dětem věnovat více času v rámci svých možností alespoň o víkendech.

Tabulka č. 14: Citace volných odpovědí ke zvolené možnosti „jiná odpověď“:

Snažím se jim věnovat více, ale dnes je hektičtější doba.
Myslím, že tak nastejno.
Snažím se dětem věnovat co nejvíce času podle možností.
Mně se rodiče věnovali, ale já navíc jezdím s dětmi na výlety a sportujeme.

Na otázku č. 11 „**Jak trávíte víkendy?**“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 15: Výsledky individuálních odpovědí na otevřenou otázku č. 11

Citace volné odpovědi	AČ	RČ
vaření, úklid, praní a žehlení	1	1,6 %
úklid, práce na zahradě, výlety do přírody či návštěva u rodiny nebo známých, hrajeme hry	13	20,6 %
pohromadě: jeden víkend jezdíme na kole po okolí, druhý víkend výlet mimo město	1	1,6 %
návštěva u rodičů	1	1,6 %
rodinné výlety, návštěvy rodičů, přátel, hry, sport	23	36,5 %
pohoda, odpočinek, občas kolo	1	1,6 %
sobota: pracovně doma a na zahradě, neděle: výlety, procházky	10	15,9 %
dopoledne: úklid, vaření, odpoledne: s dětmi, někdy celodenní výlety s dětmi	2	3,2 %
jsme sportovně založená rodina, takže je trávíme společně s dětmi sportovně	4	6,3 %
většinou doma, někdy procházka	4	6,3 %
když je pěkné počasí, jezdíme na kole, když je nepříznivě – jsme muzikální rodina, tak v tomto duchu	1	1,6 %
venku, na chatě, hrajeme si doma nebo se díváme na pohádky	1	1,6 %
děti jezdí s tatínkem na ryby	1	1,6 %
Celkem	63	100 %

Téměř všichni respondenti odpověděli na tuto otevřenou otázku, že tráví víkendy společně s rodinou. Většina z nich uvedla, že jezdí společně s rodinou do přírody: na výlety, chodí na procházky, jezdí na kole nebo sportují. Tuto odpověď napsalo 61 respondentů (96,8 %), další častou odpovědí u 37 respondentů (58,7 %) byly návštěvy u rodičů nebo příbuzných a známých. O víkendech z nich také 25 rodičů (39,7 %) využívá čas k úklidu a práci na zahradě.

Na otázku č. 12 „Co děláte ve výchově svých dětí stejně jako Vaši rodiče?“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 16: Výsledky individuálních odpovědí na otevřenou otázku č. 12

Citace volné odpovědi	AČ	RČ
trávení volného času	1	1,6 %
snažím se dát jim hranice, vést k odpovědnosti	2	3,2 %
snažím se být důsledná, dodržovat, co řeknu a slíbím	7	11,1 %
někdy jsem zbytečně přísná a křičím kvůli maličkostem	5	7,9 %
stanovuji pravidla jako moji rodiče	3	4,8 %
rodinné výlety	1	1,6 %
asi téměř všechno	1	1,6 %
trávit čas společně, hlavně víkendy	1	1,6 %
téměř nic	1	1,6 %
kamarádský přístup, žádné vyhrožování, zesměšňování	2	3,2 %
aktivní naslouchání, večerní čtení pohádek, důvěra, volnost	2	3,2 %
vůbec nic	2	3,2 %
zakazuji počítač a televizi, když zlobí	1	1,6 %
miluji své děti	1	1,6 %
vedu je k úctě k rodičům a prarodičům	2	3,2 %
snažím se v nich vychovávat slušnost, poctivost, úctu k druhým	3	4,8 %
vedu je k samostatnosti, plnění vlastních povinností, úctě ke starším a vztah zakládám na důvěře	4	6,3 %
trestání, domlouvání	2	3,2 %
vytváření bezpečí domova	1	1,6 %
vedu je k víře, povídám si s nimi o tom, co je správné	3	4,8 %
dávám jim pocit svobody v samostatném rozhodování , ale rozhodnutí nakonec prodiskutujeme	3	4,8 %
jsem ráda, když vím, kde a s kým děti tráví volný čas mimo domov	1	1,6 %
nevím	5	7,9 %
žádná odpověď	9	14,3 %
Celkem	63	100 %

Touto otázkou jsem chtěla zjistit, co dělají respondenti ve výchově svých dětí stejně jako jejich rodiče. Tedy jaké postoje z výchovy svých rodičů považují za správné a používají je i oni sami nyní při výchově svých vlastních dětí. Respondenti v dotazníku nejčastěji uvedli (11,1 %), že se snaží stejně jako jejich rodiče být důslední, dodržovat, co řeknou a slíbí. Dále si rodiče uvědomují, že jsou stejně jako jejich rodiče na své děti zbytečně přísní a křičí kvůli

maličkostem. Takhle odpovědělo 7,9 % respondentů. Svě děti vede k samostatnosti, plnění vlastních povinností, úctě ke starším a vztah zakládá na důvěře 6,3 % dotazovaných rodičů. Dále rodiče například uváděli, že stanovují stejná pravidla, snaží se ve svých dětech vychovávat slušnost, poctivost, úctu k druhým, vedou je k víře, dávají svým dětem pocit svobody v samostatném rozhodování, ale rozhodnutí s nimi nakonec prodiskutují.

Na otázku č. 13 „Čeho se naopak snažíte vyvarovat?“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 17: Výsledky individuálních odpovědí na otevřenou otázku č. 13

Citace volné odpovědi	AČ	RČ
křiku, více komunikují, než abych na děti křičela	5	7,9 %
nespravedlnosti, chladu, nedostatečné komunikaci	2	3,2 %
výčitek	2	3,2 %
nedůslednosti	1	1,6 %
snažím se, abych na ně měla vždy čas, když mě potřebují	1	1,6 %
negativního přístupu k životu	1	1,6 %
zbytečné přísnosti, psychického vydírání, fyzických trestů	6	9,5%
neustálého kritizování	1	1,6 %
nenutíme děti do toho, co nechtějí dělat (sport, zájmy)	2	3,2 %
strašení dětí	2	3,2 %
domácího násilí	1	1,6 %
asi ničeho, myslím, že nás rodiče vychovávali dobře	1	1,6 %
zlehčování pocitů („vždyť to nebolí“)	1	1,6 %
hádek před dětmi	2	3,2 %
aby nebylo to nejdůležitější jen práce rodičů	1	1,6 %
přímých rozkazů „musíš“, „ted’ hned“	1	1,6 %
impulsivnosti a špatného rozvržení času	1	1,6 %
rozmazlování dětí	2	3,2 %
v neurčitých situacích netrestat nejstaršího	1	1,6 %
vymlouvání se, neplnění slibů, změn v plánu	2	3,2 %
rozhodně jim netajím, jak se rodí děti atd.	1	1,6 %
chladné výchovy – snažím se s nimi mazlit, hladit je, líbat	3	4,8 %
aby si děti dělaly, co chtějí, a neposlouchali rodiče	2	3,2 %
abych dělala rozdíly mezi dětmi	2	3,2 %
nedostatečné komunikace – snažím se vyslechnout problémy dětí a slovně je podpořit	3	4,8 %
nevím	4	6,3 %
žádná odpověď	12	19 %

Celkem	63	100 %
---------------	-----------	--------------

Z této otevřené otázky vyplynulo zjištění, že rodiče, kteří vyplňovali dotazník, se snaží na rozdíl od jejich rodičů vyvarovat při výchově svých dětí především zbytečné přísnosti, psychického vydírání, fyzických trestů. Tuto odpověď uvedlo v dotazníku 9,5 % rodičů. Dále se chtějí v 7,9 % vyhnout křiku a snaží se více komunikovat, než aby na své děti křičeli. Také se chtějí vyvarovat chladné výchovy a nedostatečné komunikace se svými dětmi. Takto odpovědělo 4,8 % rodičů.

Na otázku č. 14 „**Jakým způsobem vychováváte Vaše děti?**“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 18: Výsledky odpovědí na otázku č. 14

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
autoritativní styl výchovy	3	4,8 %
liberální styl výchovy	2	3,2 %
demokratický styl výchovy	58	92 %
Celkem	63	100 %

Většina dotazovaných rodičů (92 %) vychovává své děti demokratickým stylem výchovy, jen 4,8 % přiznalo, že vychovává děti autoritativním stylem výchovy, a 3,2 % volným, tedy liberálním stylem výchovy.

Na otázku č. 15 „**Shodnete se na výchově dětí se svým partnerem?**“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 19: Výsledky odpovědí na otázku č. 15

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
ano, vždy	9	14,3 %
někdy ne, ale snažíme se o kompromis	51	81 %
vůbec se neshodneme	3	4,8 %

Celkem	63	100 %
---------------	-----------	--------------

Na výchově svých dětí se s partnerem někdy neshodne, ale snaží se o kompromis více než dvě třetiny dotazovaných respondentů, tedy celých 81 %. Vždy se shodne 14,3 % rodičů a naopak 4,8 % přiznalo, že se neshodne vůbec se svým partnerem v otázkách výchovy.

Na otázku č. 16 „**Jaké tresty používáte při výchově svých dětí nejčastěji?**“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 20: Výsledky odpovědí na otázku č. 16

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
pohlavek, plácnutí přes zadek, facka, řemen, vařečka	6	9,5 %
zákazy TV, PC, odebrání hračky, příkazy, omezení	6	9,5 %
domlouvání, vysvětlení, přesvědčování, vyhubování, pohružka, zvýšení hlasu	42	66,7 %
žádné, své děti netrestám	0	0 %
jiné	9	14,3 %
Celkem	63	100 %

Dotazovaní rodiče trestají nejčastěji své děti (66,7 %) domlouváním, vysvětlováním, přesvědčováním, vyhubováním, pohružkou a zvýšením hlasu. Další častou odpovědí byla zvolená možnost jiné (14,3 %), citace odpovědí k této možnosti jsou uvedeny v tabulce č. 21. Pohlavek, plácnutí přes zadek, facku, řemen nebo vařečku, tedy fyzické tresty využívá 9,5 % dotazovaných rodičů. Zákazy, odebrání hračky, příkazy nebo omezení uvedlo jako výchovný trest také 9,5 % rodičů. Možnost „žádné, své děti netrestám“ nezvolil ani jeden z rodičů. Ale někteří z nich uvedli jako možnost „jiné“, že používají metodu logických a přirozených důsledků.

Tabulka č. 21: Citace volných odpovědí ke zvolené možnosti „jiné“

Místo trestu logické a přirozené důsledky.
Nějaká práce navíc.
Varování, že dostanou, nebo bude nějaký zákaz.

Od každého něco.

Na otázku č. 17 „**Jaké odměny používáte nejčastěji?**“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 22: Výsledky odpovědí na otázku č. 17

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
slovní odměny	34	54 %
sociální odměny	28	44,4 %
věcné odměny	1	1,6 %
Celkem	63	100 %

V této otázce se mnozí rodiče nemohli rozhodnout, kterou variantu zvolí, protože používají většinou všechny 3 druhy odměn. Já jsem touto otázkou ale chtěla zjistit, jaké odměny používají nejčastěji. Byli tedy nuceni nakonec vybrat 1 možnost, kterou využívají nejvíce. Nejčastější možností, jak dotazovaní rodiče odměňují své děti, byly slovní odměny – souhlas, uznání, pochvala. Tyto odměny používá nejčastěji 54 % dotazovaných rodičů. Sociální odměny – úsměv, pohlazení, obejmutí, políbení byla druhá nejčastější odpověď, tedy tuto možnost zvolilo 44,4 % rodičů. Věcné odměny používá jako nejčastější variantu k odměňování svých dětí jen 1 dotazovaný rodič.

Na otázku č. 18 „**Kde hledáte nejvíce rady a informace týkající se výchovy?**“ odpověděli respondenti následovně:

Tabulka č. 23: Výsledky odpovědí na otázku č. 18

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
od mých rodičů	7	11,1 %
ze vzpomínek na mé dětství	9	14,3 %
ze zkušeností mých přátel a známých	10	15,9 %
z knih, televize, internetu	21	33,3 %
informace ani rady nevyhledávám	16	25,4 %
Celkem	63	100 %

Rady a informace týkající se výchovy hledá třetina (33,3 %) dotazovaných rodičů nejčastěji z knih, televize a internetu, 25,4 % informace ani rady týkající se výchovy nevyhledává. Ostatní čerpají informace od svých přátel a známých (15,9 %) nebo také ze vzpomínek na své dětství (14,3 %) a 11,1 % hledá rady a informace týkající se výchovy u svých rodičů.

6.5 Závěr výzkumného šetření

Výzkumnou částí bakalářské práce jsem chtěla zjistit, jaké jsou **mezigenerační rozdíly ve výchově dětí**. Tedy jakým stylem výchovy byli oni sami vychováváni, zda autoritativním, demokratickým, nebo liberálním stylem a jaký styl výchovy sami ve výchově uplatňují. Zda používají stejný výchovný styl, nebo vychovávají své děti úplně jinak, protože nebyli v dětství s tímto způsobem výchovy spokojeni. Dále mě zajímalo, co dělají ve výchově stejně jako jejich rodiče, tedy čeho si na svých rodičích cení z výchovného pohledu, co sami nyní využívají u svých dětí a čeho se naopak snaží vyvarovat, co jim samotným vadilo a nechtějí to dělat stejně jako jejich rodiče.

Na tyto otázky se mně podařilo získat odpovědi prostřednictvím anonymního dotazníku, kde dotazovaní rodiče na tyto položené otázky odpověděli.

Vyplnění dotazníku se zúčastnilo **55 žen a 8 mužů**. Nejvíce rodičů bylo ve věku **31 – 40 let**, protože jsem se zaměřila na rodiče, kteří vychovávají děti předškolního věku nebo mladšího školního věku.

Dotazovaní rodiče mají na své rodiče **většinou kladné vzpomínky**. Celých 42 respondentů (66,7 %) vzpomíná na své rodiče v dobrém. Většina rodičů (57,1 %) také uvedla, že k nim byli rodiče kamarádští, tedy že je vychovávali demokratickým stylem výchovy. Autoritativní rodiče mělo 9 respondentů (14,3 %).

Ve srovnání s nynější výchovou tito rodiče **vychovávají své děti také v převážné většině demokratickým stylem výchovy**, ale ve větším procentuálním zastoupení než v době jejich dětství. Celkem 58 dotazovaných rodičů, tj. celých 92 %, vychovává své děti demokratickým stylem výchovy. Autoritativní styl výchovy využívají jen 3 rodiče (4,8 %) z celého počtu dotazovaných respondentů.

Provedla jsem také srovnání výchovných stylů dotazovaných respondentů, a to jakým způsobem je vychovávali jejich rodiče a jak oni sami nyní vychovávají své děti. **Rodiče,**

kteří byli vychováni demokratickým stylem, vychovávají nyní své děti také demokratickým stylem, jen 1 rodič uvedl, že vychovává autoritativním stylem, ale uvedl k této volbě poznámku, že se snaží dospět k výchově demokratické. Tedy tito rodiče jsou výchovou z jejich dětství natolik ovlivněni, že vychovávají své děti také stejným stylem výchovy. Tudiž považují tento způsob výchovy za správný. Ani jeden z těchto rodičů neuvedl, že vychovává své děti volným, tedy liberálním stylem. **Většina rodičů, kteří byli sami vychováni v době svého dětství autoritativním stylem**, vychovávají své děti demokratickým stylem. Jen 1 z těchto rodičů vychovává děti stejným způsobem, tedy také autoritativním stylem, a 1 rodič dokonce liberálním stylem. Tito rodiče tedy zřejmě odsuzují autoritativní styl výchovy a nechtějí ho sami uplatňovat na svých dětech. **Všichni rodiče, kteří byli vychováni liberálním stylem výchovy**, vychovávají své děti nikoliv stejným stylem, ale demokratickým stylem.

Z tohoto výzkumného šetření vyplývá zjištění, že rodiče, kteří byli vychováni jakýmkoliv výchovným stylem, vychovávají své děti převážně demokratickým stylem výchovy. Dnešní rodiče stanovují normy a pravidla, ale zároveň berou ohledy na potřeby, přání svých dětí a snaží se být k nim více kamarádští než autoritativní. Také trestají a odměňují své děti přiměřeně.

Většina rodičů (95,2 %) také vyjádřila svůj názor, že se v dnešní době berou na děti větší ohledy než v době jejich dětství. Dnes se více vnímá, co děti chtějí, co cítí, k čemu mají vlohy a k čemu naopak ne. A podle toho se rodiče snaží své děti podporovat v tom, co je baví, nenutí je do něčeho, k čemu se vůbec nehodí. Snaží se brát více ohledy na pocity a potřeby svých dětí, i když jsou ještě malé. Ale na druhou stranu musí tyto děti také dodržovat určitá pravidla, která jim rodiče stanoví. A pokud jsou tato pravidla porušena, rodiče své děti trestají tak, jak to uvedli v dotazníku.

Možnost, že své děti netrestají, neuvedl ani jeden z nich. Je tedy důležité, aby rodiče svým dětem stanovili určité hranice. Jen někteří uvedli, že místo trestu používají logické a přirozené důsledky. 9,5 % rodičů používá fyzické tresty a ve stejném zastoupení, také 9,5 % rodičů používá zákazy, příkazy a omezení. Nejvíce je těch rodičů (66,7 %), kteří svým dětem domlouvají, vysvětlují, přesvědčují je, ale také jim vyhubují a pohroží.

Dále jsem rodičům položila otevřené otázky, co dělají ve výchově stejně jako jejich rodiče a čeho se naopak snaží vyvarovat. Nejčastější odpovědí, která zazněla u 11,1 % rodičů, bylo, že se snaží stejně jako jejich rodiče být důslední, dodržovat, co řeknou a slíbí. Dále, že si uvědomují, že jsou stejně jako jejich rodiče na své děti zbytečně přísní (7,9 %) a křičí kvůli maličkostem, což vnímají jako svůj nedostatek. 6,3 % rodičů se snaží ve svých

dětech stejně jako jejich rodiče v nich pěstovat kladné hodnoty, jako vedení k samostatnosti, plnění vlastních povinností, úctě ke starším, slušnosti, poctivosti. Naopak se snaží vyvarovat 7,9 % z nich hlavně zbytečné přísnosti, psychického vydírání, fyzických trestů, křiku. 4,8 % rodičů se chce vyvarovat chladné výchovy a nedostatečné komunikace s dětmi. Dotazovaní rodiče se více snaží s dětmi komunikovat, než aby na ně zbytečně křičeli a trestali je.

Vyhodnocení hypotéz

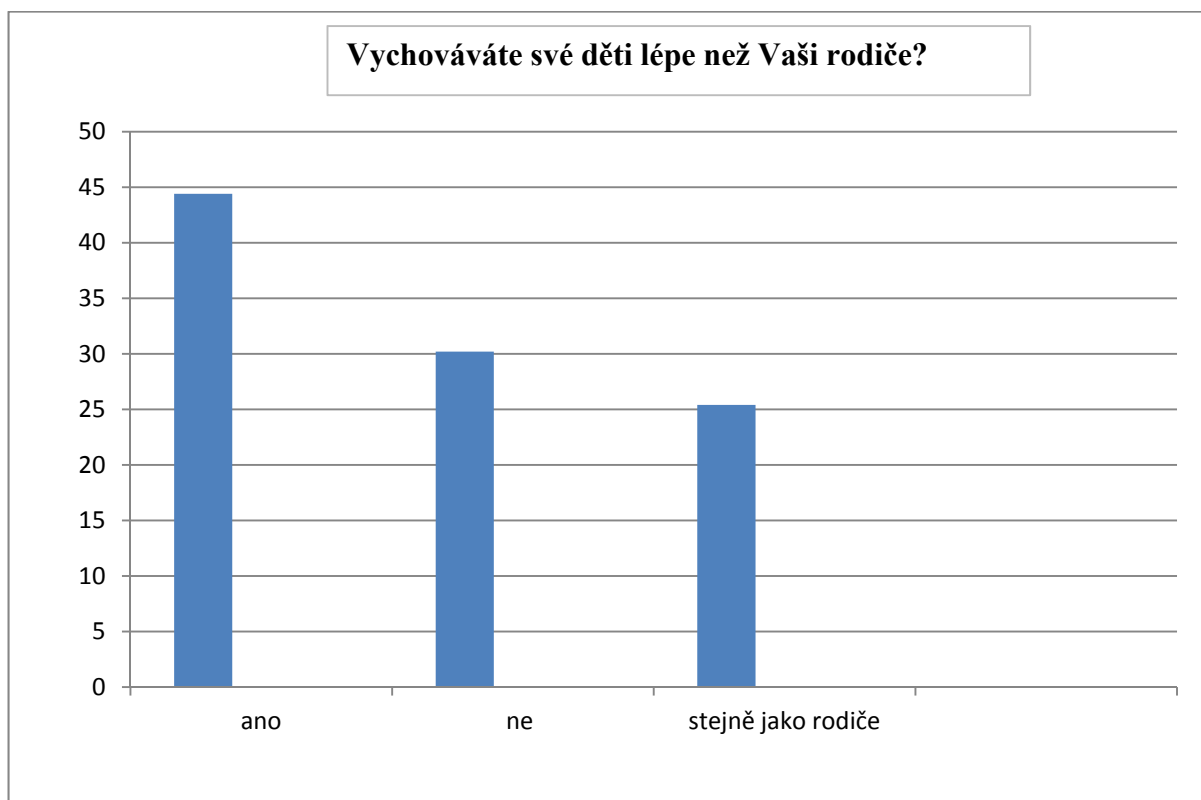
Pro výzkumnou část jsem si stanovila **4 hypotézy**, jejichž vyhodnocení – potvrzení, nebo vyvrácení uvádím **prostřednictvím následujících grafů**:

Hypotéza 1

Znění hypotézy: „*Více než 60 % respondentů si myslí, že vychovávají své děti lépe, než byli vychováváni oni sami.*“

K objasnění této hypotézy jsem použila otázku č. 8 „Jste toho názoru, že vychováváte své děti lépe než Vaši rodiče?“ a tabulku č. 11, kde jen 44,4 % uvádí, že si myslí, že vychovávají své děti lépe, než byli vychováváni oni sami.

Graf č. 1: Názor rodičů, zda si myslí, že vychovávají své děti lépe, než je vychovávali jejich rodiče (údaje jsou uvedeny v %)

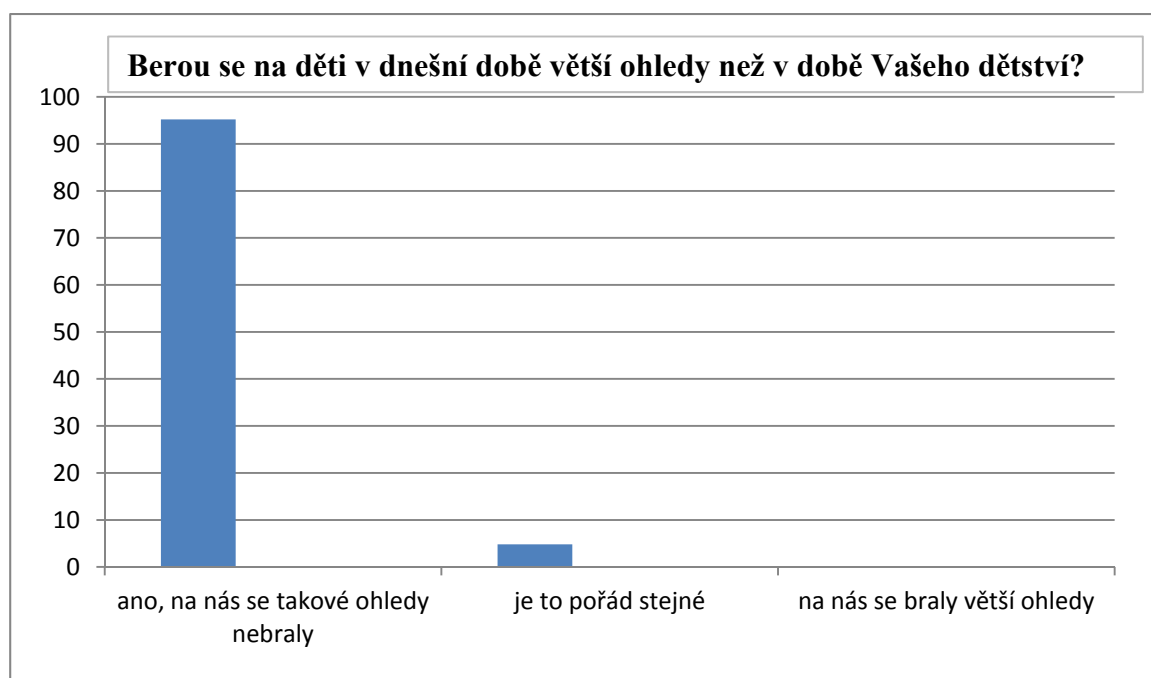
V hypotéze č. 1 jsem předpokládala, že tuto možnost uvede v dotazníku více než 60 %, což se nepotvrdilo. Tato hypotéza byla **ověřena, ale ne potvrzena**.

Hypotéza 2

Znění hypotézy: „*Více než 80 % dotazovaných rodičů je toho názoru, že se na potřeby, touhy, přání dětí v dnešní době berou větší ohledy než v době, kdy byli vychováváni oni sami.*“

K objasnění této hypotézy jsem použila otázku č. 9 „Myslíte si, že se v dnešní době berou větší ohledy na děti (jejich přání, potřeby, touhy) než v době Vašeho dětství?“ a tabulku č. 12, kde 95,2 % rodičů uvádí odpověď „ano, na nás se takové ohledy nebraly“.

Graf č. 2: Názor rodičů, zda si myslí, že se v dnešní době berou na děti větší ohledy (údaje jsou uvedeny v %)

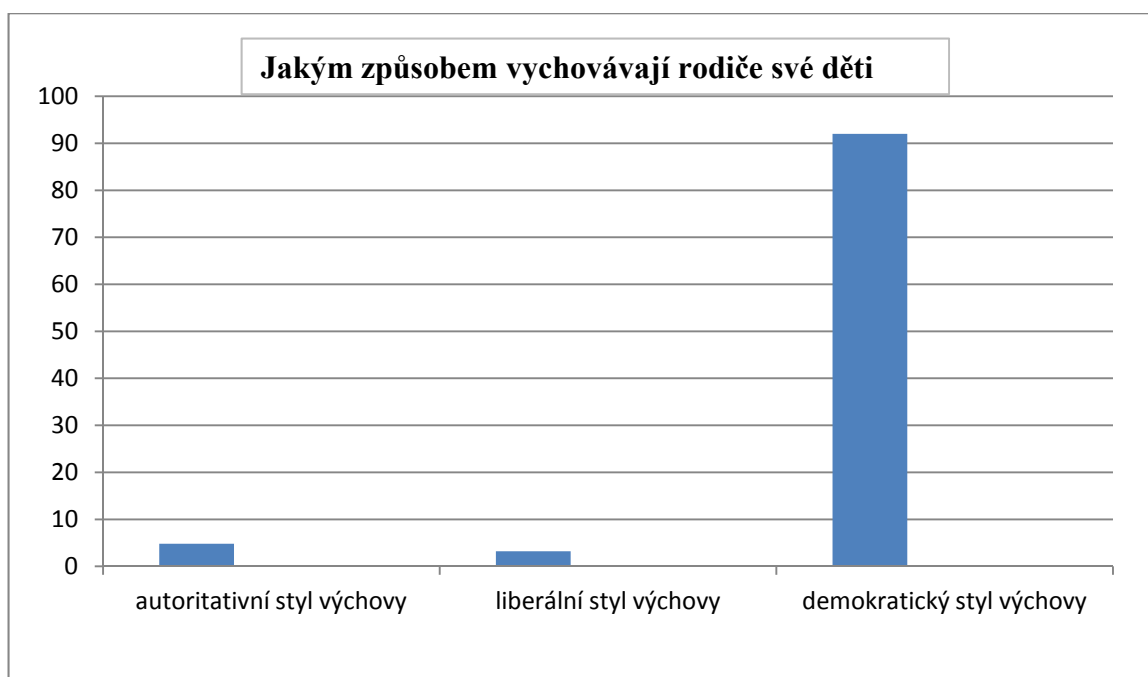
V hypotéze č. 2 jsem předpokládala, že na tuto otázku odpoví kladně více než 80% dotazovaných rodičů. Tento názor sdílí 95,2 % respondentů. Tato hypotéza se tedy **potvrdila**.

Hypotéza 3

Znění hypotézy: „*V dnešní době převažuje demokratický styl výchovy*“.

K objasnění této hypotézy jsem použila otázku č. 14 „Jakým způsobem vychováváte Vaše děti?“ a tabulku č. 18, kde celých 92 % rodičů uvádí, že vychovává své děti demokratickým stylem výchovy.

Graf č. 3: Jakým způsobem vychovávají rodiče své děti (údaje jsou uvedeny v %)

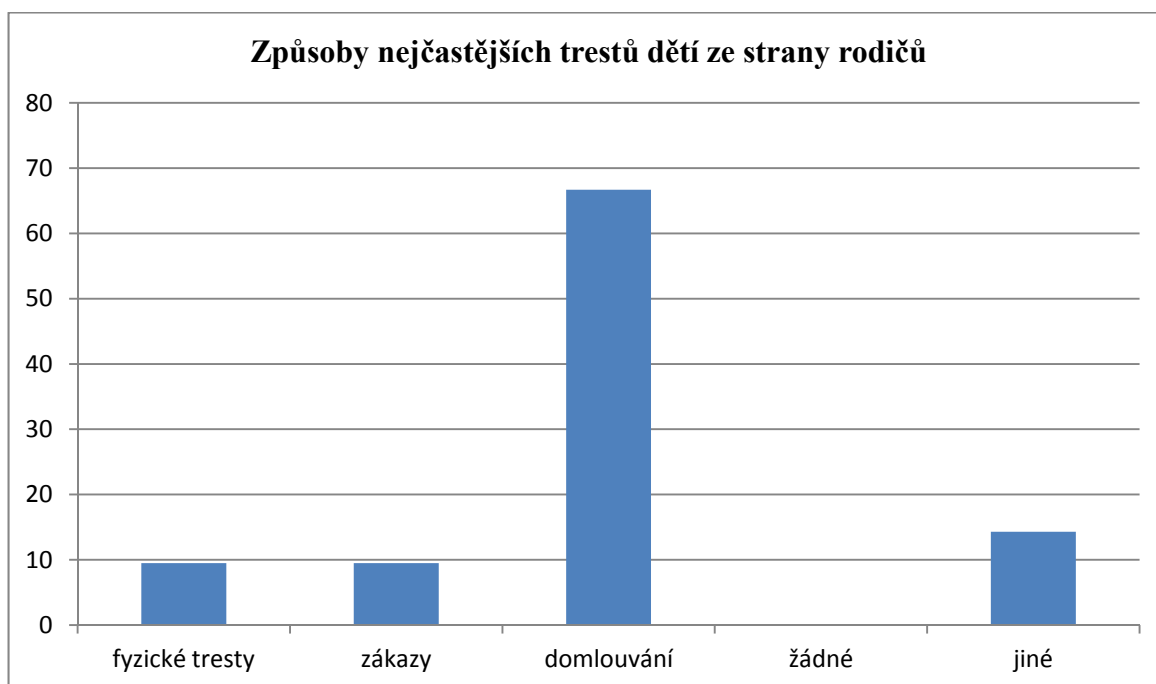
V hypotéze 3 jsem předpokládala, že většina rodičů uvede, že vychovávají své děti demokratickým stylem výchovy, což se potvrdilo. Demokratickým stylem výchovy vychovává své děti 92 % dotazovaných rodičů. Z poměrně vysokého procentuálního zastoupení lze usoudit, že v dnešní době převažuje demokratický styl výchovy. Hypotéza se tedy **potvrdila**.

Hypotéza 4

Znění hypotézy: „*Dotazovaní rodiče používají více zákazy než fyzické tresty*“.

K objasnění této hypotézy jsem použila otázku č. 16 „Jaké tresty používáte při výchově svých dětí nejčastěji?“ a tabulku č. 20. Dotazovaní rodiče uvedli ve stejném počtu, že používají zákazy v 9,5 % a fyzické tresty používá také 9,5 % dotazovaných.

Graf č. 4: Jaké tresty používají rodiče při výchově svých dětí nejčastěji (údaje jsou uvedeny v %)

V hypotéze č. 4 jsem předpokládala, že více dotazovaných rodičů používá zákazy než fyzické tresty. Z výzkumného šetření se ale ukázalo, že tyto rodiče používají stejnou měrou zákazy i fyzické tresty. Tato hypotéza byla **ověřena, ale ne potvrzena**.

Závěr

Bakalářská práce se zamýšlí nad otázkou, **v čem je rodina i v současné době doposud nenahraditelná, nad nezastupitelnou úlohou rodičů, výchovnými styly a metodami a jejich působením na vývoj osobnosti dítěte.**

Rodina je nenahraditelná především **v citové oblasti**. Každý člověk potřebuje ke svému šťastnému životu lásku, pocit bezpečí, blízké osoby, na které se může spolehnout, teplo domova. Toto nedokáže člověku dát žádná jiná instituce než rodina.

Každé dítě by mělo vyrůstat ve funkční rodině, kde bude vědět, že je májí rodiče rádi, kde se bude cítit bezpečně. **Úloha obou rodičů je pro dítě velmi důležitá.** Ale bohužel ne vždy může dítě vyrůstat s oběma rodiči. Pokud je prostředí v rodině příliš napjaté a konfliktní, je pro dítě přece jen lepší, pokud vyrůstá jen s jedním rodičem. Ve své práci popisují úskalí, se kterými musí bojovat osamělý rodič s dítětem.

Dále jsou zde vymezeny **postoje rodičů ve vztahu k dětem**, ať již kladné nebo záporné. Rodiče by měli mít k dětem pozitivní postoje, měli by je povzbuzovat, důvěřovat jim, ne se výhradně zabývat pouze tím, co jim nejde.

Práce se zabývá vymezením různých druhů **výchovných stylů a metod a jejich dopady na vývoj osobnosti dítěte**. Dříve se používaly více tresty než odměny. Tento přístup si sice vynutil poslušnost, ale na druhou stranu vyvolával v těch, kteří byli často trestáni, odpor, zlost, strach a agresí.

Popisují zde metody, které jsou efektivnější. Například **metoda přirozených a logických důsledků**, kdy se dítě může ponaučit samo z důsledků svého jednání.

Praktická část je zaměřena na výchovné metody a styly, které jsou využívány v rodinách dotazovaných respondentů při výchově dětí.

Cílem výzkumné části práce bylo zjistit rozdíly mezi výchovou z doby dětství samotných respondentů a dnešní výchovou.

Pro výzkumnou část bakalářské práce jsem zvolila **dotazník**, který je určen pro rodiče dětí předškolního věku a mladšího školního věku. Tento věk jsem zvolila z toho důvodu, že věk do šesti let je považován mnohými psychology a pedagogy za nejdůležitější ve vývoji člověka, a to jak pro formování charakteru, tak i pro vývoj intelektových schopností.

Děti, které měly právě v tomto předškolním období horší podmínky v rodině, mívají často problémy ve škole, protože jim chybí podněty, které by je stimulovaly k lepším výkonům.

Dále bylo součástí tohoto výzkumného šetření **ověřování platnosti 4 hypotéz:**

Hypotéza 1 „*Více než 60 % respondentů si myslí, že vychovávají své děti lépe než byli vychováni oni sami*“. Tato hypotéza se nepotvrdila, protože tento názor sdílí jen 44,4 % dotazovaných rodičů, a nikoliv mnou předpokládaných 60 %.

Hypotéza 2 „*Více než 80 % dotazovaných rodičů je toho názoru, že se na potřeby, touhy, přání dětí v dnešní době berou větší ohledy než v době, kdy byli vychováni oni sami*.“ Tato hypotéza se potvrdila, protože tento názor sdílí 95,2 % respondentů.

Hypotéza 3 „*V dnešní době převažuje demokratický styl výchovy*.“ Tato hypotéza se potvrdila, protože demokratickým stylem výchovy vychovává své děti 92 % dotazovaných rodičů, tedy tento styl převažuje tak, jak jsem předpokládala.

Hypotéza 4 „*Dotazovaní rodiče používají více zákazy než fyzické tresty*.“ Tato hypotéza se nepotvrdila, protože dotazovaní rodiče používají ve stejné míře oba způsoby trestů, a to v celkovém počtu 9,5 % dotazovaných rodičů.

Na základě vyplněných odpovědí z dotazníku jsem dospěla k závěru, že dotazovaní rodiče mají na své dětství většinou dobré vzpomínky, ale ve většině případů na ně rodiče nebrali moc ohledy. Dnešní rodiče se snaží své děti více podporovat v tom, co je baví, k čemu se hodí, snaží se je nenutit do něčeho násilím.

V dnešní době převažuje demokratický styl výchovy, kdy rodiče sice stanovují svým dětem určité normy a pravidla, ale také berou ohledy na potřeby a přání svých dětí. Tresty a odměny jsou využívány přiměřeně a rodiče se snaží mít spíše kamarádský vztah se svými dětmi.

Všechny děti potřebují, aby jim rodiče stanovili určité mantinely a děti věděly, co si mohou a co nesmí dovolit. Není vhodné dětem dávat ani přílišnou volnost bez norem a pravidel, ani je příliš trestat.

I zde se potvrzuje pravidlo, že je nutné hledat zlatou střední cestu.

Resumé

Bakalářská práce je rozdělena na **teoretickou a praktickou část**.

Teoretická část obsahuje **pět kapitol** a **praktická část** zahrnuje samostatnou **šestou kapitolu**.

První kapitola „**Rodina**“ vymezuje různé definice rodiny, jednotlivé fáze jejího historického vývoje od rodiny tradiční, moderní až po rodinu postmoderní. Dále se zamýšlí nad tím, jaké jsou prognózy pro rodinu do budoucnosti, nad otázkou, proč je rodina nenahraditelná a s jakými problémy musí bojovat neúplné rodiny.

Ve druhé kapitole „**Rodiče**“ je vymezena úloha rodičů a postoje, jaké mohou mít rodiče k dítěti, a to jak povzbuzující, tak nežádoucí.

Ve třetí kapitole „**Dítě**“ je popsán historický vývoj postavení dítěte a rozdíly v právech dítěte až do současnosti. Dále se v této kapitole zabývá sociálně–právní ochranou dětí. Jsou zde popsány výhody a nevýhody dítěte z hlediska pořadí mezi sourozenci a potřeby dětí, které jsou nezbytné pro jejich správný vývoj.

Čtvrtá kapitola „**Výchova**“ se zabývá vymezením pojmu výchova, historickým vývojem výchovného procesu a popisuje jednotlivé výchovné styly a metody.

Pátá kapitola „**Nevhodné výchovné styly**“ je zaměřena na popis nevhodných výchovných stylů a vliv výchovných stylů na chování dítěte. Zabývá se důsledky výchovy, tedy tím, jak se výchova může podepsat na osobnosti dítěte až do dospělosti. Dále jsou zde popsány příčiny nesprávného chování dětí, tedy proč děti zlobí a čeho tím chtějí dosáhnout.

Šestá kapitola „**Výchovné metody a styly využívané v rodinách při výchově dětí v praxi**“ je praktickou částí bakalářské práce, ve které jsem použila pro výzkumné šetření dotazníkovou metodu. V dotazníku jsou otázky týkající se způsobů výchovy, kterými byli samotní respondenti v dětství vychováni, a způsobů výchovy, které uplatňují sami při výchově svých dětí. Jsou zde stanoveny hypotézy a v závěru je provedeno vyhodnocení těchto hypotéz na základě výsledků dotazníku.

Zákony

1. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb.

Seznam použité literatury

1. Čábalová, D. *Pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2011, 1. vydání, 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.
2. Čáp, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996, 1. vydání, 302 s. ISBN 80-85866-15-3.
3. Čáp, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1980, 1. vydání, 380 s. ISBN není uvedeno.
4. Dinkmeyer, D. *Efektivní výchova krok za krokem*. (Přel.: B. Boučková) Praha: Portál, 1996, 1. vydání, 143 s. ISBN 80-85282-92-5.
5. Drábková, H. jun. *Zkoumání podílu vlivu dědičnosti a výchovy na rysy osobnosti extroverze-introverze a stabilita-labilita*, 1995 in Řezáč, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
6. Grecmanová, H., Holoušová, D., Urbanovská, E. *Obecná pedagogika I*. Olomouc: Hanex, 2002, 1. vydání, 231 s. ISBN 80-85783-20-7.
7. Kraus, B. Poláčková, V. a kol. *Člověk-prostředí-výchova, K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
8. Mikšík, O. Břicháček, V. *K souvislostem mezi stylem výchovy v rodině a strukturou psychické variabilnosti osobnosti*, 1982 in Řezáč, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
9. Maříková, H. *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociol. nakl., 2000, 1. vydání, 170 s. ISBN 80-85850-93-1.
10. Matějček, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 1994, 108 s. ISBN 80-7178-006-5.
11. Matějček, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
12. Matějček, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996, 143 s. ISBN 80-7178-085-5.

13. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociol. nakl., 1993, 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
14. Možný, I. *Moderní rodina mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990, 1. vydání, 184 s. ISBN 80-7029-018-8.
15. Možný, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociol. nakl., 2008, 2. vydání, 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
16. Muselíková, M., Vaňková, Z., Vodičková, M. *Právo v sociální oblasti*. Brno: IMS, 2006, 157 s. ISBN není uvedeno.
17. Řezáč, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
18. Singly, Francois de. *Sociologie současné rodiny*. (Přel.: S. Štech, L. Šašková.) Praha: Portál, 1999, 1. vydání, 127 s. ISBN 80-7178-249-1.
19. Sobotková, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001, 1. vydání, 173 s. ISBN 80-7178-559-8.
20. Stapf, K. H., Herrmann, T., Stapf, A., Stäcker, K. H.: *Psychologie des elterlichen Erziehungsstils*. Huber Klett 1972 in Čáp, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996, 1. vydání, 302 s. ISBN 80-85866-15-3.

Internetové zdroje:

1. Metody výchovy a jejich využití v závislosti na věku dítěte [online].
Dostupné z:
http://www.prosestry.cz/studijni_materialy/psychologie/metody_vychovy_a_jejich_vyuziti_v_zavislosti_na_veku_ditete [cit. 2012-10-25]
2. Špeciánová, Š. Sociálně-právní ochrana dětí [online]. Dostupné z:
http://www.kapezet.cz/admin/data/articleFiles/31/soubor_4621475.pdf [cit. 2012-10-27]
3. 100+1. Výchovně metody [online]. Dostupné z: <http://www.fiftyfifty.cz/vychovne-metody-5744215.php> [cit. 2012-10-27]
4. Předpis č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí [online]. Dostupné z:
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359> [cit. 2012-11-15]
5. Český statistický úřad. Rozvodovost [online].
Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost> [cit. 2013-02-08]
6. Český statistický úřad. Sňatečnost [online].
Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost> [cit. 2013-02-08]

Seznam příloh:

Příloha č. 1 - Dotazník k bakalářské práci

Příloha č. 2 - Rozvodovost

Příloha č. 3 - Sňatečnost

Příloha č. 1:

Dotazník k bakalářské práci na téma:

Výchovné metody a styly využívané v rodinné výchově

Dobrý den,

jmenuji se Ivona Blažková. Jsem studentkou oboru Sociální pedagogika Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, ale studuji na pobočce této univerzity na Institutu mezioborových studií v Brně. V závěru studia zpracovávám bakalářskou práci na téma Výchovné metody a styly využívané v rodinné výchově.

Součástí praktické části mé práce je dotazník, jehož vyplněním mi můžete pomoci získat skutečné zkušenosti a názory rodičů na výchovu dětí.

Dotazník je anonymní a slouží pouze k vypracování bakalářské práce.

U každé otázky zakroužkujte pouze jednu odpověď. U volných otázek napište svoji vlastní zformulovanou odpověď. Vyplnění dotazníku Vám zabere maximálně 10 minut.

Děkuji Vám za Váš čas a ochotu při vyplnění dotazníku.

1. Jste

- a) muž
- b) žena

2. Kolik je Vám let?

- a) 20 – 30 let
- b) 31 – 40 let
- c) 41 – 50 let
- d) více než 50 let

3. Žijete

- a) ve městě
- b) na vesnici

4. Jaké máte vzpomínky na své rodiče?

.....

.....

5. Byli k Vám Vaši rodiče

- a) moc přísní – hodně mě trestali, nezáleželo jim na tom, co chci já
- b) kamarádští – mohl(a) jsem jim ve všem důvěřovat, přiměřeně mě trestali i chválili
- c) příliš hodní – měl(a) jsem velkou svobodu, netrestali mě ani moc nekontrolovali
- d) jiná odpověď

.....

6. Měl(a) jste v dětství pocit, že jsou k Vám rodiče nespravedliví?

- a) ano často
- b) ne
- c) jen zřídka

7. Berete si příklad od svých rodičů z jejich výchovy?

- a) ano často
- b) ne
- c) jen v něčem

.....

8. Jste toho názoru, že vychováváte své děti lépe než Vaši rodiče?

- a) ano
- b) ne
- c) vychovávám své děti stejně jako moji rodiče

9. Myslíte si, že se v dnešní době berou větší ohledy na děti (jejich přání, potřeby, touhy) než v době Vašeho dětství?

- a) ano, na nás se takové ohledy nebraly
- b) je to pořád stejné
- c) na nás se braly větší ohledy

10. Věnujete svým dětem více času, než jaký věnovali rodiče Vám?

- a) ano, mně se rodiče tolik nevěnovali
- b) ne, rodiče mně věnovali více času než já svým dětem
- c) jiná odpověď

.....

11. Jak trávíte víkendy?

.....
.....

12. Co děláte ve výchově svých dětí stejně jako Vaši rodiče?

.....
.....

13. Čeho se naopak snažíte vyvarovat?

.....
.....

14. Jakým způsobem vychováváte Vaše děti?

- a) Vyžaduji vždy poslušnost, určuji přísná pravidla. V případě neuposlechnutí mých požadavků následuje vždy trest.
- b) Ponechávám svým dětem velkou volnost v čemkoliv. Neurčuji téměř žádné požadavky, cíle. Nepoužívám žádné tresty, děti moc nekontroluji.
- c) Stanovuji normy a pravidla, ale zároveň beru ohled i na potřeby, názory mých dětí. Vztah je založený na důvěře, ale své děti přiměřeně kontroluji. Vedu je k samostatnosti, zodpovědnosti. Trestám a odměňuji přiměřeně. Motivuji děti pochvalou.

15. Shodnete se na výchově dětí se svým partnerem?

- a) ano, vždy
- b) někdy ne, ale snažíme se o kompromis

c) vůbec se neshodneme

16. Jaké tresty používáte při výchově svých dětí nejčastěji?

a) pohlavek, plácnutí přes zadek, facka, řemen, vařečka

b) zákazy TV, počítače, odebrání hračky, příkazy, omezení

c) domlouvání, vysvětlení, přesvědčování, vyhubování, pohrůžku, zvýšení hlasu

d) žádné, své děti netrestám

e) jiné.....

17. Jaké odměny používáte nejčastěji?

a) slovní odměny – souhlas, uznání, pochvala

b) sociální odměny – úsměv, pohlazení, objemutí, políbení

c) věcné odměny – nějaký dárek, peníze

18. Kde hledáte nejvíce rady a informace týkající se výchovy?

a) od mých rodičů

b) ze vzpomínek na mé dětství

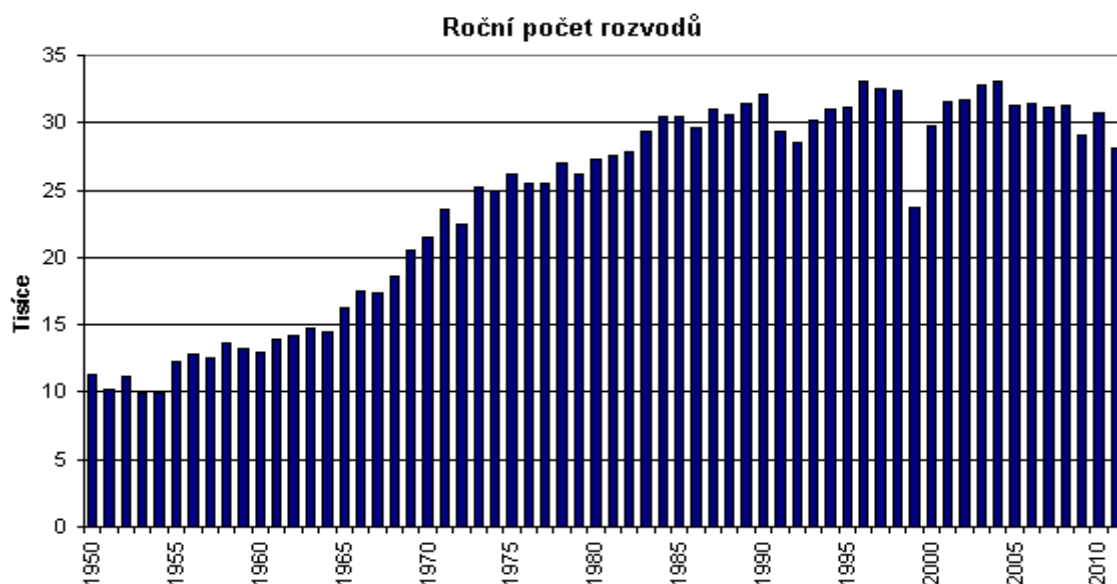
c) ze zkušeností mých přátel a známých

d) z knih, televize, internetu

e) informace ani rady nevyhledávám

Příloha č. 2:

Rozvodovost

Pramen: Český statistický úřad. Rozvodovost [cit. 2013-02-08]

Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

Podle údajů Českého statistického úřadu bylo v roce 2011 rozvedeno 28,1 tisíce manželských párů, tedy o 2,7 tisíce manželství méně, než v roce 2010.

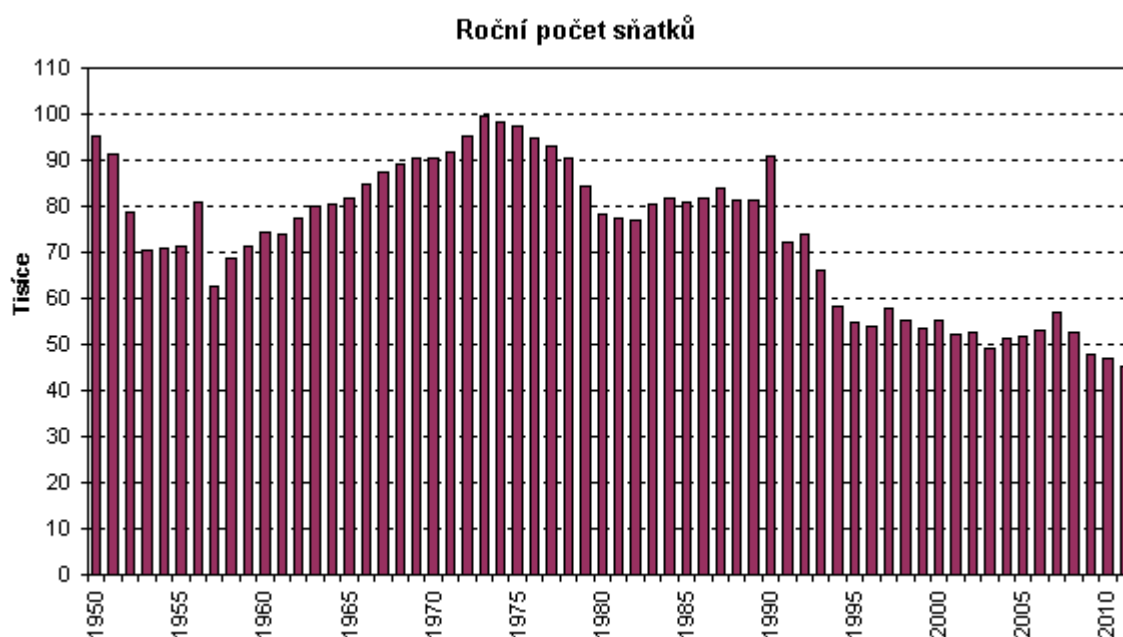
Příčiny rozvodů

Rozvádějící se páry uvádějí jako důvod rozvratu manželství nejčastěji obecné příčiny, mezi které se řadí 1. rozdílnost povah, názorů a zájmů a 2. ostatní. V roce 2011 uvedlo jako důvod rozvodu obecnou příčinu 89 % rozvádějících se manželů. Z tohoto počtu byla hlavním důvodem rozvodu tří čtvrtin manželství 1. příčina - rozdílnost povah, názorů a zájmů.

Mezi konkrétní příčiny rozvodu byla v roce 2011 zahrnuta na 1. místě nevěra (u mužů v počtu 1 072 případů a u žen v počtu 697 případů). Na druhém místě se řadily mezi nejčastější příčiny rozvodu alkoholismus muže nebo nezájem o rodinu u žen. (<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>)

Příloha č. 3:

Sňatečnost

Pramen: Český statistický úřad. Sňatečnost. [cit. 2013-02-08]

Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

Počty uzavřených sňatků

V roce 2003 bylo v České republice uzavřeno poprvé méně než 50 tisíc sňatků. V roce 2011 bylo v České republice uzavřeno pouhých 45 137 sňatků, což byl nejnižší počet od roku 1918.

(<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>)